

İsviçre'deki Minare Karşıtı Referandum Afişlerinde İslamofobi'nin Söylemsel İnşası¹

Murat Sadullah Çebi*

Öz

Bu çalışmada, İsviçre'de 29 Kasım 2009 tarihinde ülke çapında düzenlenmiş olan minare referandumu öncesi yürütülen siyasal kampanya boyunca, minare karşıtlarının kullandığı propaganda afişlerinin söylemi içinde şifrelenen İslamofobiye ilişkin ideolojik anlamların inşası analiz edilmiştir. Minare karşıtı referandum afişlerinin metni ve söylemi içinde inşa edilen İslamofobiye ilişkin ideolojik anlamların kökenleri, doğası ve unsurları, çalışmanın temel araştırma sorunsalı olarak belirlenmiştir. Çalışma, anılan propaganda afişlerinin söylemine kök salan İslamofobiye ilişkin ideolojik anlamların hangi anlam inşa etme araçları, stratejileri ve pratikleri ile kurulduğunu ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda, minare karşıtı referandum afişlerinin söylemine demirlenen ve İsviçreli seçmenleri korku, tehdit, uyarı, tavsiye, telkin, yönlendirme ve müzakere yoluyla minare yasağına ikna etmeye çalışan, İslamı ve Müslümanları ötekileştirici, dışlayıcı ve ayrıştırıcı ideolojik ifadelerin sembolik, imalı ve çağrışımsal anlamları analiz edilmiştir. Çalışma; nitel bir araştırma tasarımı, eleştirel ve kültürel perspektiflere dayalı betimleyici ve eleştirel bir bakış açısı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, çözümleme araçları olarak Roland Barthes'in "göstergebilimsel analiz modeli" ile Teun Van Dijk'in "ideolojik söylem analizi" kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, minare karşıtı propaganda afişlerinin metni ve söylemi içinde inşa edilen İslamofobi ile ilgili ideolojik anlamların hem İsviçre toplumunun kolektif bilincinde paylaşılan İslam hakkındaki olumsuz kanaatleri, inançları, önyargıları, kalıp yargıları hem de kolektif bilinçaltında saklı duran İslam ile ilgili olumsuz arketipleri yansıtan üç ana algıya dayandığı ortaya çıkmıştır: 1. Hristiyanlığa karşı teolojik anlamda rakip olan, tehlike oluşturan ve meydan okuyan bir İslam algısı, 2. İsviçre'ye karşı politik anlamda rakip olan, tehlike oluş-

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü – Ankara / Türkiye
sacebi@gazi.edu.tr

turan ve meydan okuyan bir İslam algısı. 3. İsviçre'ye karşı toplumsal ve kültürel anlamlarda rakip olan, tehlike oluşturan ve meydan okuyan bir İslam algısı.

Anahtar Kelimeler

İslamofobi, kolonyal-postkolonyal ve yeni kolonyal/yeni emperyalist söylemler, öteki, ötekilik, hegemonya, ideoloji, söylem

1. Giriş

Bu çalışmada, İsviçre'de 29 Kasım 2009'da ülke çapında yapılmış olan minare referandumu öncesi siyasal kampanya boyunca kullanılan minare karşıtı propaganda afişlerinin metni ve söylemi içinde demirlenen İslamofobi'ye ilişkin ideolojik anlamların inşası incelenmiştir. İsviçre, "son sözü yurttaşlar söyler" aforizmasında dile getirilen "federalizm" ve "doğrudan demokrasi" ilkelerini benimseyip uygulayan federal bir devlettir. Pek çok konuda bağımsızlıklarını büyük ölçüde korumakla birlikte, bazı yetkilerini federasyona devretmiş "kanton" adıyla bilinen 26 alt devletten oluşur. İsviçre örneğinde olduğu gibi doğrudan demokrasilerde önemli bir yer tutan referandumlar, belli bir sorun veya konu hakkında halkın iradesi ve tercihinin belirlendiği, toplumun politik eğilimlerinin görünürlük kazandığı süreçlerdir. Bu açıdan bakıldığında, yukarıda adı geçen referandum afişlerinin metni ve söylemi içinde inşa edilen İslamofobiye ilişkin ideolojik anlamları açığa çıkarmaya yönelik bir analizin önemi daha iyi anlaşılabilir. Bu çalışmada, İsviçre'deki minare karşıtı referandum afişlerinin söylemine kök salmış İslamofobiye ilişkin ideolojik anlamların kökenleri temel araştırma problemi olarak belirlenmiştir. Çalışmada, göstergeler, simgeler ve söylem aracılığıyla anlamın veya gerçekliğin inşa edildiği, hegemonyaya yönelik anlamlar üzerindeki mücadelenin kesintisiz sürdürüldüğü ve çelişkiler, heterojenlik ve tutarsızlıklar içeren çok vurgulu, çok anlamlı ve çok dilli bir medya metni olarak görülen minare karşıtı referandum afişlerinin söylemi içinde İslamofobiye ilişkin ideolojik anlamların inşa edildiği varsayımlarından yola çıkmıştır. Çalışmada, adı geçen propaganda afişlerinin söylemi içinde İslamofobiye, daha doğrusu İslama ve Müslümanlara ilişkin hangi gerçekliğin hangi anlamlandırma araçları, stratejileri ve pratikleri ile inşa edildiğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda; minare karşıtı referandum afişlerinin metni ve söylemine şifrelenen İslamı ve Müslümanları ötekileştirici, dışlayıcı, ayrıştırıcı ideolojik anlamların kurulmasını sağlayan anlam inşa etme araçları, stratejileri ve pratikleri ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Çalışma, nitel bir araştırma tasarımı, eleştirel ve kültürel perspektiflere dayalı betimleyici bir bakış açısı ile gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede, sadece minare yasağını savu-

nan Almanca propaganda afişleri Roland Barthes'in "göstergebilimsel analiz" yöntemi ve Teun Van Dijk'in "ideolojik söylem analizi" yöntemi ile çözümlenmiştir. Çalışmada ilk olarak, İslamofobinin tarihsel kökenlerini açığa çıkarmak için oryantalist/kolonyal, postoryantalist/postkolonyal ve yeni kolonyalist/yeni emperyalist söylemlerin Doğu, İslam ve Öteki hakkındaki temel görüşleri ortaya konulmuştur. Daha sonra söylem ve ideoloji aracılığıyla medyada *ötekinin/ötekiliğin* kuruluşu üzerinde durulmuş, ardından çözümlenme aracı olarak kullanılan analiz yöntemleri hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak söz konusu afişlerin metni ve söylemi içinde inşa edilen İslamofobiye ilişkin ideolojik anlamlar, yukarıda adı geçen nitel analiz yöntemleriyle açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

2. Oryantalist/Kolonyal ve Postoryantalist/Postkolonyal Söylemlerin Doğu, İslam ve Öteki Kurgusu

Batıda kendine özgü bir algı inşa eden Aydınlanma zihniyeti, kilisenin mukaddeslerini Batılı insanın hayatından kovup insanı ve insan kaynaklı değerleri kendi kâinatının merkezine yerleştirmiştir. Akılla ayrılmaz bir bütün oluşturan Batı, kendi dışında gördüğü Doğuyu *öteki* olarak hayal etmiştir. Kolonyalizm çağında Batı, Doğu üzerinde bilgi aracılığıyla tahakküm ve sömürü politikalarını uygulayabilmek için (Yıldız 2007: 10), Oryantalizm veya Avrupa Merkezilik adıyla bilinen bir dünya görüşüne bel bağlamıştır (Hobson 2008: 19). Oryantalizm, Doğu ile Batı arasındaki ontolojik ve epistemolojik bir ayrıma dayanan bir düşünme şekli (Said 2001: 13), Doğuyu Batıya özgü bir söylem aracılığıyla algılama biçimi (Parla 1985: 11) veya mitlere dayalı bir "Doğu" imgesi icat ve inşa etmeye yönelik "ideolojik bir kurmaca"dır (Amin 1993: 108). Said'e göre Oryantalizm, Batının Doğu üzerinde tahakküm kurmak ve otorite sağlamak amacıyla ürettiği ve yaydığı hegemonik bir söylemdir (Sunar 2007: 67).

Oryantalizm söyleminde Batı, eşsiz erdemlerle kutsanmış bir *özne* olarak tasavvur edilmiştir: Akılcı, çalışkan, üretken, fedakâr, tutumlu, liberal demokratik, dürüst, buyurucu ve olgun, gelişmiş, becerikli, aktif, bağımsız, gelişmeye açık ve dinamik gibi kavramlar Batıyı tarif eden ad ve sıfatlar olarak yer bulmuştur. Doğu ise, Batının karşısında yokluklarla tanımlanan bir *nesne*; daha doğrusu *öteki* idi: Bu nedenle akılcı olmayan ve keyfi, tembel, üretmeyen, çekici olduğu kadar egzotik ve karmaşık, despot, bozulmuş, çocuksu ve olgunlaşmamış, geri kalmış, pasif, bağımlı, durağan ve değişmeyen vb. sıfatlar da Doğuya atfedilmiştir (Hobson 2008: 23). Doğu; çok eskiden beri Batı için en yakın ve en çok mücadele edilen bir ötekilik, tam anlamıyla *öteki* olmuştur: "Çünkü hem coğrafi olarak hem de hayali olarak hemen yanı başında, bitişiğindedir. Zaman zaman gizemli, tehditkâr, baş-

tan çıkartıcı ya da itici, hem ıssız hem mahşer gibi, hem barbar, hem zarif, kâh şiddet dolu, kâh uyuşuk, bir sihir, bir kaçış ya da öfke diyarı; ama hep mevcut ve daima öteki” (Hentsch 2008: 85). Batı, karşısına aldığı bu *öteki* hakkında topladığı bilgi ile aslında sürekli kendini tahkim etmiştir (Yıldız 2007: 9-10). Michael Foucault'nun söylem kavramından, bilgi ve iktidar ilişkisine ilişkin analizlerinden yola çıkan Said (Clifford 2007: 136, Kahraman 2002: 158); Batının *öteki* olarak muhayyel bir coğrafya, kurgusal bir tasarım ve güç merkezli bir algıya dayanan bir Doğu hayali inşa ve icat ettiğini ileri sürer (Yıldız 2007: 10). Foucault'dan devşirdiği “söylem”i Said; iktidarın/gücün ve tahakkümün kurulduğu, sürdürüldüğü ve biçimlendirildiği, bilginin öznesi olarak insanın nesneleştirildiği bir araç olarak görür (Rubin 2007: 25). Söylem, bilgi nesnelere üreten bir bilgi/güç bileşimidir (Turner 2002: 148-149). Said'in Oryantalizmi bir bilme biçimi olarak nitelendirmesi, bilgi ve iktidar/gücü birbirini tamamlayan süreçler olarak görmesi, Foucault'un geliştirdiği yaklaşıma dayanır (Kahraman 2002: 158). Buna göre bilgi ve iktidar/güç birbirine kopmaz bağlarla bağlıdır. Bilgi kurumsallaştığında, kültürel olarak damıtılıp biriktirildiğinde, hegemonik bilginin kavram ve tanımları açıkça sınırlanmış hâle geldiğinde buna ancak karşı bir bilgiyle direnmek gerekir (Clifford 2007: 136).

Bhabha oryantalist/kolonyal söylemi sömürgeci gücün/iktidarın ırksal, tarihsel ve kültürel farklılıkları tanımlamak ve inkâr etmek için kullandığı bir araç olarak tanımlar (1983: 23). Kolonyal söylem, sadece “kolonyalizm”e gönderme yapan bir terim de değildir. Aynı zamanda kültürel, düşünsel, ekonomik veya politik süreçlerin kolonyalizmin biçimlendirilmesi, sağlanmasında ve parçalanmasında ortaklaşa nasıl iş gördüklerini açıklayan yeni bir düşünme tarzıdır (Loomba 2000: 75). Kolonyal söylem, kolonyal öznenin sömürgeleştirilen *ötekiler* hakkında çarpıtılmış, bozulmuş, basmakalıp ve durağan temsiller, imajlar ve kimlikler inşa ettiği ve koruduğu bir söylemdir. Kolonyal söylemin en önemli özelliği, *ötekiliğin* ideolojik inşasında sabitlik düşüncesine dayanmasıdır. Sabitlik, kolonyal söylemin savunduğu kültürel, tarihsel ve ırksal farklılığın göstergesi olduğu için temsilin aşırı bir türüdür. Değişmezlik; katılığı ve karışıklık, yozlaşma, aşırı tekrar ile birlikte hep aynı kalan bir durumu ima eder. Kolonyal söylem, değişmezliğe dayalı kolonyal kimlikler inşa etmek amacıyla belli söylemsel taktiklere öncelik tanır. Stereotipleştirme, kolonyal söylemin sabitleştirilmiş kolonyal imgeler üretmek için yararlandığı “en önemli söylemsel strateji”dir (Bhabha 1983: 18).

Kolonyal söyleme karşı çıkan postkolonyal eleştirinin epistemolojik temelini ise, “farklılığın” olumlanması oluşturur. Farklılık, bir durumun tanım-

lanmasının ötesinde dili ve böylelikle kimliği inşa ettiği için postkolonyal söylemde önemli bir yer tutar. Kuşkusuz burada bahsedilen farklılık benliği ve ötekini birbirinden ayıran değil, onları karşılıklı bağımlılık içinde birleştiren bir farklılıktır. Çünkü benliğe ilişkin her temsil, üzerinde *öteki* nin izini taşır. Bu nedenle benlik hiçbir zaman özneye ait değildir; sosyal ilişkilerin, toplumsal eylemler, etkileşimler ve alışverişlerin ürünüdür. Postkolonyal eleştiri/söylem, farklılıkların inşasında kolonyal/oryalist söylemin dayandığı ikili karşıtlıklara meydan okur. Melezlik, ara yerdelik, heterojenlik, farklılık ve çok katlılık postkolonyal eleştiriye damgasını vuran kavramlardır (Dirlik 2010: 21-23). Madun ve yeni madun, postkolonyal eleştiride *öteki* yi tanımlamak için kullanılan diğer argümanlardır. Postkolonyal eleştirmenlerden Gayatri Spivak (1994: 76), feminist ve Marksist okumaya yeniden eklediği “madun”u; epistemik şiddet altında uzaktan tasarlanmış, uzaklara yayılmış heterojen bir tasavvur şeklinde kolonyal özne olarak inşa edilen *öteki* olarak tanımlar. Spivak madunların; yoksulların yanı sıra sömürgeci özneyi üreten, kültür alanında ilerlemiş, gelişmiş, doğruyu veya iyiyi bilenler olarak nitelendirilenlerin haklarından ve olanaklarından “yoksun” kalanları da kapsadığını ileri sürerek, kavramın sınırlarını genişletir (Yetişkin 2010: 16-17). Spivak (1994) “Madunlar Konuşabilir mi?” başlıklı makalesinde, kolonyal söylem tarafından inşa edilen madunların ve madunluğun kendine özgü bir dilinin ve konuşma yeteneğinin olmadığını, eğer konuşabilirlerse de bizim bunu duyamayacağımızı, duysak bile artık duyduğumuz sesin madunun sesi olamayacağını ileri sürer. Çünkü Spivak’a göre madun, yapılandırılmış ideolojik alandan çıkmaz, kurtulamaz. Madunun dili tam anlamıyla kendisini bastıran, susturan sömürgeci öznenin dili olmuş; böylece sesi bir daha geri getirilemez biçimde kaybolmuş, sanki sessizliğin sesine dönüşmüştür. Kolonyal egemen öznenin malı olan bu “dil”; daha baştan hep Batılı, beyaz, sömürgeci, erkek, heteroseksüel gibi kategoriler üzerinden madunu inşa eder. Madun, kolonyal söylemin dayandığı bu dil kategorileri aracılığıyla kurulan bütün hiyerarşilerin hem en altında hem de en dışında yer alır. Sürekli olarak kendine ait olmayan veya kendi kurmadığı bir dille konuşmanın açmazına mahkûm kalır, hiçbir zaman kendi olarak konuşamaz (Birdal 2013). Spivak’ın postkolonyal durumda *öteki* yi tanımlamak amacıyla kullandığı bir başka kavram olan “yeni madun”, madunun yersiz yurtsuzlaşarak küresel kapitalizmin yayılmasına ve tahakkümüne aracılık üzere kullanılmasına gönderme yapar (Yetişkin 2010: 18). Spivak’a göre yeni madunun ortaya çıkmasının nedeni, küresel kapitalizmin toplumun en alt seviyesine kadar nüfuz etmesidir. Küresel kapitalizm/gelişme ve gelenek/kültürcülük arasına sıkışmış bu yeni madun bedeni işlenmiş, dönüştürülmüş bir veri

olarak tamamen benzer duruma getirilmiş, yani sistemin parçası hale getirilmiştir ve sadece yeni sömürgeciliğin fikrî bir mülkiyet metası olarak rağbet görür (Didur 2003: 5).

Yeni sömürgecilik döneminde Batılı siyasal muhayyile, bütün varlığını ve zenginliğini üzerine bina ettiği Doğunun bir gün mutlaka karşısına çıkacağını düşünmeye başlamıştır. Böylece aslında, İslama dair Batının zihnine yerleşen korkular temel ontolojik bir korkuya dönüşmüştür. Bu yüzden yeni kolonyalist söylemin biçimlendirdiği Batılı zihin Doğuyu isyan eden; askerî, maddî ve manevî gücüyle er geç Avrupayı ezeceğini düşündüğü tehlikeli bir düşman ve rakip olarak tasarlamış ve kabul etmiştir. Avrupa'nın kolektif muhayyilesinde her zaman canlı bir biçimde duran bu tehlike ve tehdit söylemi, Batıda teyakkuzu sürekli diri tutmak için özellikle yaygınlaştırılmaktadır (Sunar 2007: 47). İki kutuplu dünya düzeninin yıkılması, Batı dünyasının giderek yoğunlaşan uluslar arası göçmen ve sığınmacı akınıyla yüz yüze gelmesi, Batının İslam'ı kendi toplumsal ve kültürel kimliğine, uygarlığına yönelik bir meydan okuma, tehlike ve tehdit olarak görmesinin nedenleri arasında sayılabilir (Yüksel 2012: 104). İslam toplumlarının siyasî ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanarak dünya siyasetinde etkin rol almaları, hatta bazı bakımlardan Batı için bir tehlike ve tehdit oluşturmaları ve kendi kültürlerine dönüş çabaları İslamofobiye Batının kolektif bilincine yerleştirmiştir. Böylece Batının ortak bilincinde, XIX. yüzyıla kadar başa çıkılamayan, mağlup edilemeyen bir düşman ve rakip olarak düşünülen İslamın, yeniden evrensel egemenlik hayalleri kurduğu veya iddiasında bulunduğu korkusu yeni baştan canlanmıştır (Sunar 2007: 47-49). Batının ortak muhayyilesinde İslam artık yalnızca bir din veya ideoloji olarak değil, aynı zamanda bir kültür ve medeniyet olarak Batının kendine atfettiği "evrensel kimlik" iddiasına meydan okuyan, direnen karşı bir tez gibi kavramlaştırılmıştır. Oryantalist ve Avrupamerkezci bakış açısına dayanan bu kimlik tasavvur ve tahayyülü; günümüzde Müslümanlar ve Müslüman toplumlar arasında kişisel, sosyal, kültürel ve ideolojik farklılıkları göz ardı eden, adeta onları homojenleştirip totalleştiren İslamofobi söylemini yeniden üretmiştir (Yüksel 2012: 104). Batılı kolektif zihinde canlanan daha diri, saldırgan ve sınır tanımaz bir İslam ve Müslüman imgesi, İslamı ve Müslümanları savaşılmaması gereken yakın bir tehlike ve tehdit hâline dönüştürmüştür. Yakın zamanlara kadar misyonunu tamamlamış gibi görünen Oryantalizm, kendini yeniden üreterek küresel İslamofobi kurgularını inşa eden yeni kolonyal söylem şeklinde varlığını sürdürmeye devam etmektedir (Sunar 2007: 50).

İslamofobi, 11 Eylül 2001'de New York'taki İkiz Kulelere karşı düzenlenen saldırılardan sonra daha da belirginleşmiş (Keyman 2002: 16-17); özellikle medya sayesinde görünür ve bilinir hâle gelmiştir. 11 Eylül saldırılarının yarattığı endişe, korku, kuşku ve rahatsızlık hisleri; esasen İslam'a ve Müslümanlara karşı Batı toplumlarında varlığını sürdüren hoşgörüsüz-lüğün, ayrımcılığın, ırkçı tutum ve davranışların medya söyleminde yeni-den inşasına yol açmıştır (Yüksel 2012: 103-104). Böylece İslamofobi, özelde Avrupada genelde Batıda kitaptan dergiye, tiyatrodan sinemaya, gazeteden radyo ve televizyona, karikatürden çizgi filme, bilgisayar oyunla-rından sosyal medyaya kadar çeşitli iletişim araçlarında yeniden üretilmiş ve yaygınlaşmıştır (Gökçe 2012: 73-74).

İslamofobi, yeni kolonyalist/yeni emperyalist söylemlerin içinde ve aracılı-ğı ile inşa edilen ve yayılan ideolojik bir kurgudur. Günümüzde, İslamofobiye ilişkin ideolojik anlamların söylemsel inşa araçlarından biri de med-yadır. Minare karşıtı propaganda afişlerinin metni ve söylemine demirle-nen İslamofobiye ilişkin ideolojik anlamların nasıl kurulduğunu kavraya-bilmek için, öncelikle söylem ve ideoloji aracılığıyla medyada *ötekinin* ve *ötekiliğin* kuruluşunu ele almak gerekir.

3. Söylem ve İdeoloji Aracılığıyla Medyada Ötekinin ve Ötekiliğin Kuruluşu

“Öteki kültürler” konusu, Herodot'tan bu yana antropolojinin üzerinde durduğu temel bir sorundur. *Ötekilik*, Batının kolonileştirdiği yabancı kültürlerin “büyük var oluş zinciri”, yani Tanrının planı içinde nasıl yer bulacağı sorusu hakkında derin teolojik problemleri ortaya çıkarmıştır (Turner 2002: 21). Oryantalizm miti sayesinde, Doğulu *ötekinin* Batılı özne ile aynı düzeyde bir özne olarak kabul edilmeme durumu zaman içerisinde su yüzüne çıkmıştır (Schnapper 2005: 51).

Medya metinlerinde *öteki* ve *ötekilik*, söylem ve ideoloji aracılığıyla kurulur. Söylem; dil kullanımı, dil pratiği (Sözen 1999: 20), toplumsal bir pratik olarak görülen dil anlamına gelir (Fairclough 2004: 215). Söylem; sözlü etkileşimler, yazılı materyaller, medya imgeleri ve sanatsal imgeler, müzik, soyut sembolik ikonlar ve benzeri toplumsal pratikleri ortak bir kavrayış içerisinde bir araya getirerek anlamlı kılan bir dizi iletişimsel araca/mecraya gönderme yapar (Mains 2006: 113). İnsanların dil kullanımına bağlı olarak söylem de, bağlamların içinde ortaya çıkar ve gelişir; diğer söylem ve bağlamlarla etkileşime girerek tavır ve davranışa dönüşür (Mills 1997: 11'den aktaran Sözen 1999: 27). Söylem, dil içinde anlamın inşası ile oluşur. İdeoloji ise, bu anlamın belli toplumsal aktörler lehine nasıl kullanıldı-ğına gönderme yapar (Üşür 1997: 89). Söylem, egemenlik ilişkilerinin

kurulduğu ve temsil edildiği önemli bir araçtır. İdeoloji ise söylemin ve egemenlik ilişkilerinin kurulması sürecinde aracı olarak iş görür (Mumby 2005: 137). Hem ideoloji hem de söylem, dil içinde inşa edilir (İnceoğlu ve Çomak 2009: 35). Çünkü dil, egemenlik ilişkilerinin kurulması ve sürdürülmesine hizmet eden anlamın (anlamlandırmanın) başlıca aracıdır (Thompson 1984: 131'den aktaran Mumby 2005: 124). İdeoloji söylem pratikleriyle yakından bağlantılıdır. Söylem, içinde ideolojiyi barındırır; ideoloji de söylemin üretiminde bir çerçeve işlevi görür (Karaduman 2011: 362). Buna bağlı olarak bir toplumda ideolojinin belirlediği verili egemenlik ilişkileri, “söylem sistemleri içinde temsil edilen kültürel anlam sistemleri yoluyla yeniden üretilir” (Mumby 2005: 125).

Bu çalışma, iki ideoloji yaklaşımına dayanmaktadır. Birinci yaklaşım ideolojiyi, toplumsal sistemin çatışmalı yapısını bir arada tutan ve esas olarak toplumsal sistemin kendini yeniden üretmesini sağlayan egemen ideoloji olarak kabul ederek hegemonya kavramı ile ilişkilendirir (Üşür 1997: 7). Hegemonik motifli bu ideoloji kavrayışını kesen birinci eksen, gerek varlığını sürdüren hegemonyanın korunması, devamlılığının sağlanması ve pekiştirilmesi için gerekse yerleşik hegemonyanın yerinden edilmesi ve dönüştürülmesi için anlam üzerindeki ideolojik mücadelenin kesintisiz sürdürülmesinin bir zorunluluk olduğunu vurgular. Hegemonik motifli ideoloji kavrayışını kesen ikinci eksen ise; heterojenliğin, çelişki ve tutarsızlıkların hegemonyadan bahsetmeyi mümkün kılan zorunlu öğeler olduğunu dile getirir. Bu doğrultuda hegemonik motifli ideoloji anlayışını benimseyen medya çalışmalarında çok vurgulu, çok anlamlı ve çok dilli medya metinlerinde inşa edilen ideolojik anlamın mutlak bir kapanmaya yol açmadığı, farklı ideolojilerin eklemlendiği sürecin bir ürünü olduğu ifade edilir (Çam 2008: 234-260). İkinci yaklaşım ise ideolojiyi, bütün toplumsal ilişkilerin sadece dil aracılığıyla gerçekleşen pratikler olduğu gerçeğinden yola çıkarak toplumsal düşünce ve değerlerin oluşumunu toplumsal anlamları belirleme/sabitlenme olarak söylem kavramı aracılığıyla ele alır (Üşür 1997: 7). Öznellik motifli bu ideoloji kavrayışı dilin gerçekliği aktarıcı değil kurucu ve düzenleyici işlevini vurgulayarak anlamın dil dışındaki şeylere içkin olmadığına işaret eder. Bu ideoloji anlayışına göre, ideolojinin belirli bir göndergesel çerçeve içinde anlamı sabitleme gücüne sahip olduğu, ideolojik anlam üretiminin dilsel kodlama ve düzenleme pratiklerinin bir ürünü olduğu vurgulanır (Çam 2008: 183-184).

Hegemonya, kendi doğasına bağlı olarak görünmeyen tahakküm ilişkilerini anlatan bir terimdir (Daring 2007: 4). Marksist düşünür Antony Gramsci hegemonya kavramını devlet ve sivil toplumun kapitalist toplumun sınıf

hiyerarşileri bakımından rızayı nasıl ürettiğini ve sürdürdüğünü tanımlamak için kullanır (Stoddart 2007: 193). Gramsci'ye göre hegemonya, kapitalist bir toplumda egemen bir sınıf veya sınıf ittifakının toplumsal iktidarını kurmak için hükmettiği insanların rızasını kazanma biçimine gönderme yapar (Dursun 2001: 31). Hegemonya, egemen bir sınıfın kendi iktidarı için, hâkimiyeti altındaki toplumsal sınıfların rızasını kazanmak üzere başvurduğu bir pratik stratejiler alanıdır (Eaglaton 1996: 167). Bu bakımdan hegemonya baskıyı, zorlamayı veya tehdidi değil, hükmedilen toplumsal kesimlerin veya madunların rızasını gerektirir (Dursun 2007: 4). Gramsci hegemonyanın, belirli toplumsal sınıfların kurduğu geçici bir ittifakın boyunca eğdirilen diğer sınıflara egemen fikirleri düpedüz üstelediği veya doğrudan dayattığı bir duruma değil, egemen sınıfların iktidarının/gücünün hem meşru hem de doğal olarak görünmesi amacıyla rızası kazanılan ve şekillendirilen hükmedilen sınıfların üzerinde sınırsız toplumsal otorite kurabildiği bir duruma gönderme yaptığını savunur (Hall 1994: 190-191). Bu nedenle Gramsci, hegemonya'nın zorla dayatılabilen ideolojiye göre daha geniş bir kategori olduğunu söyler: Hegemonya ideolojiyi kapsar, ancak ideolojiye indirgenemez (Eaglaton 1996: 162). Gramsci'ye göre, ideolojinin temel işlevi çift yönlüdür. İdeoloji, bir yandan çeşitli sosyal grupları bir blok hâlinde birbirine kaynaştıran yapıştırıcı işlevi görürken diğer yandan egemen bloğun toplumsal otoritesi ve liderliğini korur, meşrulaştırır (Barker 2002: 55). Egemen sınıf, diğer toplumsal sınıfların onayını almak üzere giriştiği ideolojik mücadelede okul, kilise, aile, medya gibi bir dizi hegemonya aracından yararlanır (Eaglaton 1996: 164).

İdeolojiyi söylemsel bir olgu olarak ele alan ikinci yaklaşım, hem ideolojinin maddiliğini vurgular hem de anlamlarla ilişkili olduğuna gönderme yapar. Anlamı kapatmaya ve özneyi sabitlemeye yönelik böyle bir ideoloji kavrayışı, “belirli tür çıkarların siyasî iktidarın belirli biçimleri adına maskelendiği, rasyonalize edildiği, doğallaştırıldığı, evrenselleştirildiği ve meşrulaştırıldığı süreçler”e karşılık gelir (Eaglaton 1996: 269, 280). Başka bir deyişle ideoloji; belirli anlamların egemen sınıfların çıkarlarına hizmet edecek şekilde harekete geçirilmesi; yapılanmış toplumsal ilişkileri belirli durumlarda kurmaya, korumaya ve sürdürmeye hizmet eden sembolik biçimler tarafından belirli anlamların inşa edilmesi ve yayılması olarak tanımlanır (Thompson 1990'dan aktaran Dursun 2001: 75). Bu kavrayış ideolojiyi, egemen toplumsal grup veya sınıfın iktidarını meşrulaştırmakla ilişkilendirir. Bu ideoloji yaklaşımını benimseyen Thompsona göre “ideoloji üzerinde çalışmak anlamın tahakküm ilişkilerini sürdürmeye hizmet ettiği durumlar üzerine çalışmak” anlamına gelir (Thompson 1984'ten aktaran Eaglaton 1996: 23). Thompson, ideolojinin işleyiş sürecinde an-

lamları harekete geçiren sembolik biçimlere özel önem verir. Thompson'a göre sembolik biçimler öznelerin ürettiği, gerek üretenler gerekse başkaları tarafından anlamlı kurgular olarak fark edilen eylemler, ifadeler, görüntüler ve metinlerdir. Çağdaş toplumlarda medya bu sembolik biçimlerin üretilmesinde ve iktidar ilişkileriyle iç içe geçmesinde önemli bir yer tutar (Thompson 1990'dan aktaran Dursun 2001: 75-76).

Bu çalışmanın yakın durduğu ikinci ideoloji yaklaşımı açısından Althusser'in ideolojinin bireylere özneler olarak seslendiğine ve özneleri çağırın bir söylem olarak iş gördüğüne ilişkin saptaması da önemlidir (Dursun 2001: 78). Althusser ideolojiyi en yaygın bilgi ve değerleri, yani ortak duyuyu oluşturan söylemler ve imgeler kümesi olarak tanımlar. Althusser'e göre özneler, ideolojinin kurgularıdır (Dursun 2007: 5). Başka bir deyişle ideoloji, öznelerin inşası için vazgeçilmez bir araçtır (Eagleton 1996: 210). Özneler; eğitim sistemi, din, aile, medya gibi *devletin ideolojik aygıtlarının* ürettiği ve yaydığı ideolojiye gömülen seslenişler aracılığıyla inşa edilirler (Althusser 2003: 99-108).

Söylem ve ideoloji aracılığıyla medyada *ötekinin* ve *ötekiliğin* kuruluşuna ilişkin tartışmalardan sonra, minare karşıtı referandum afiflerinin söylemine demirlenen İslamofobiye ilişkin ideolojik anlamları açığa çıkarma araçları olarak kullanılacak nitel analiz yöntemleri hakkında bilgi vermek yararlı olacaktır.

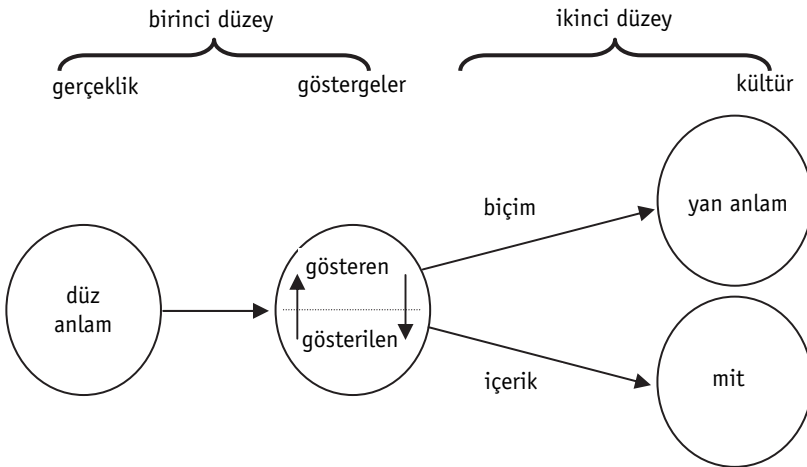
4. Göstergebilimsel Analiz ve İdeolojik Söylem Analizi

Bu çalışmada Barthes'ın "göstergebilimsel analiz" yöntemi ile Van Dijk'ın "ideolojik söylem analizi" yöntemi birbirini tamamlayan analiz araçları olarak kullanılacaktır. Göstergebilim tek kelimeyle göstergelerin bilimidir; toplumda göstergelerin nasıl üretildiğini, ne işe yaradığını, ne şekilde kullanıldığını ve anlamları hangi yollarla aktardığını inceler (Fiske ve Hartley 2003: 23, Bignell 2002: 5-6). Gösterge, kendisinden başka bir şeyi gösteren veya çağrıştıran, duyularla kavranabilen, varlığı kullanıcıların onu bir gösterge olarak benimsemesine bağlı olan fiziksel bir şeydir (Fiske 2003: 63). Her gösterge bir gösteren ve bir gösterilenden oluşur (Barthes 2012: 47). Gösteren, gösterenin algılanan imgesidir. Gösterilen ise gösterenin gönderme yaptığı zihinsel kavramdır (Fiske 2003: 67) Gösterenler düzlemi anlatım düzlemini, gösterilenler düzlemiyse içerik düzlemini oluşturur (Barthes 2012: 47). Gösterge türleri, dilsel göstergeler ve dil dışı göstergeler şeklinde ikiye ayrılabilir. Dilbilim kökenli Avrupa göstergebiliminin kurucusu Ferdinand de Saussure'e göre dilsel gösterge bir iştirim imgesinin, yani gösterenin zihinsel bir kavrama veya gösterilene nedensiz, toplumsal anlaşma ve uzlaşma ile bağlandığı göstergedir. Dil dışı göstergeler, mantıksal kökenli Amerikan göstergebiliminin kurucusu Charles Sanders Peirce'ü

izleyerek üçe ayrılabilir. 1. Görüntüsel gösterge: Nesnesini aralarındaki benzerlik ilişkisinden dolayı temsil eder. 2. Belirtisel gösterge: Nesnesini aralarındaki varlıksal bağlantı nedeniyle temsil eder. 3. Simge: Nesnesiyle bağlantısı toplumsal uzlaşmaya, anlaşmaya veya kurala bağlı olarak kurulur (Fiske 2003: 66-72).

Göstergebilim, bir metnin derin yapısına gömülen örtülü anlamları açığa çıkarmaya yönelik nitel bir analiz yöntemidir (Chandler 2007: 142). Bu çalışmada tercih edilen Barthes'ın "göstergebilimsel analiz modeli" (Şekil-1); anlamın metin, yazar ve okurun karşılıklı etkileşimine dayanan bir müzakere sürecinde inşa edildiği varsayımından yola çıkar. Minare karşıtı referandum afişlerinin göstergebilimsel analizi, Barthes'ın anlamlandırma modeline göre düz anlamsal ve yan anlamsal düzeylerde gerçekleştirilecektir. Barthes'ın anlamlandırmanın birinci düzeyi olarak nitelediği düz anlamsal analiz aşamasında, göstergeyi oluşturan gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki ve göstergenin dış gerçeklikteki göndergesiyle ilişkisi betimlenecektir. Düz anlam göstergenin uzlaşılan, paylaşılan, açık anlamına gönderme yapar. İkinci anlamlandırma düzeyinde ise, göstergelerin yan anlamsal analizi yapılacaktır. Yan anlam, göstergenin kullanıcıların duyguları veya heyecanlarıyla ve kültürel değerleriyle, yani kültürel art alan bilgileriyle buluştuğunda ortaya çıkan etkileşimi anlatır. Bu, anlamların öznel olarak veya en azından özneler arası etkileşimlerle inşa edilmesi demektir. Bu süreçte yorum, hem yorumlayıcıdan hem de nesne veya göstergeden etkilenir (Fiske 2003: 115-116).

Şekil 1. Roland Barthes'ın Anlamlandırma Modeli (Fiske 2003: 120)

Göstergebilimsel analizin ardından minare karşıtı referandum afişlerinin metni ve söylemine kök salmış İslamofobiye ilişkin ideolojik anlamlar, van Dijk'in (2003: 54-76) "ideolojik söylem analizi" ile ortaya çıkarılacaktır. İdeolojik söylem analizinde ilk önce İslamofobi söylemini kurgulamak için kullanılan anlam inşa etme stratejileri, ardından İslamofobi söyleminin araçları ve retorığı, son olarak ise minare karşıtlığı ideolojisini yeniden üretmeye ve yaymaya çalışan toplumsal aktörlerin İslamofobi söylemini inşa etmeye yönelik eylemleri açığa çıkarılacaktır.

5. Minare Karşıtı Referandum Afişlerinde İnşa Edilen İslamofobi Söyleminin Analizi

5.1. Minare Karşıtı Referandum Afişlerindeki İslam Korkusunun Göstergebilimsel Analizi

Minareli cami karşıtı 1. referandum afişi, İsviçre Halk Partisi tarafından Alexander Segert'in sahibi olduğu "Goal" adlı reklâm ajansına hazırlattırılmıştır. Bu propaganda afişinin ön tarafında, görüntünün merkezini teşkil edecek yerde; vücudunun tamamını örten siyah bir çarşaf giymiş ve sadece gözlerini açıkta bırakan siyah bir peçe takmış, dik bir beden duruşu sergileyen, dik bakışlı ve çatık kaşlı tesettüre bürünmüş bir kadın görülmektedir. Afişin arka zeminine, kırmızı arka plan üzerine beyaz bir haçtan oluşan İsviçre bayrağını kaplayacak, birçok yerinden deecek ve kısmen gölgeleyecek şekilde her an fırlatılmaya hazır kıtalararası balistik füze biçiminde tasvir edilmiş, siyah renkli ve tepeliğinde hilal bulunmayan yedi minare oturtulmuştur. Bunların tam altında siyah renkte dikkati çekecek biçimde büyük harflerle basılmış, afişin ana fikrini ve asli mesajını aktaran siyah renkle basılmış "durdurun" sloganı yer almaktadır. Ana sloganın altında "durdurun" ifadesinin çağrıştırdığı mesajla bağlantı kuracak şekilde kırmızı renkli harflerle basılmış "minare yasağına evet" sloganı bulunmaktadır.

1. *Propaganda Afişi: "Minare Yasağına Evet" afişi.* [Erişim: 11.03.2015].
www.liberation.fr/monde/2009/11/18/les-minarets-suisse-sujets-d-un-prochain-referendum_594338

Minareli cami karşıtı 1. referandum afişinde yer alan gösterge ve simgeleri oluşturan gösteren ve gösterilenlerin düz anlam ve yan anlamlarına ilişkin analizler, Tablo 1'de kapsamlı bir biçimde sunulmaktadır.

Tablo 1. *Minareli Cami Karşıtı 1. Referandum Afişinin Göstergebilimsel Analizi*

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel/ Belirtisel	İnsan	Tesettürlü kadın	Müslüman kadın Örtü, örtülülük	Müslümanlar, İslam İslami/muhafazakâr hayat ve dini inanış tarzı, benlik/kimlik Kültürel ve cinsel fark Korkak ve muammalı bir şahsiyet Kolonyal, yeni kolonyal/yeni emperyalist söylemlerin nes- nesi, dışsal bir hedef veya tehdit nesnesi, öteki

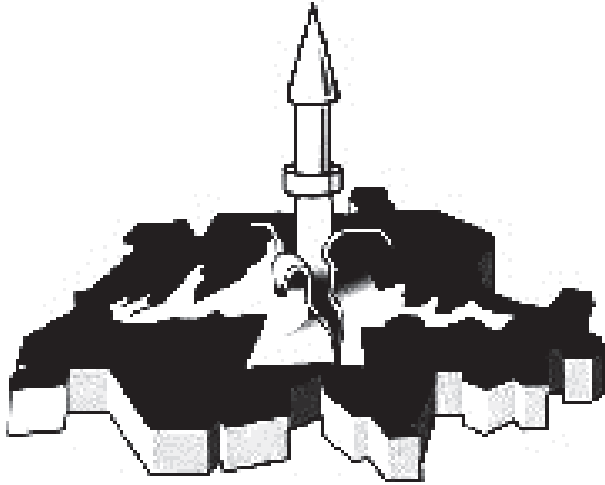
					<p>Kadınlığın kılık değiştirme olarak temsili</p> <p>Bağlamından kopartılarak basmakalıplaştırılan bir Müslüman kadın ideal tipine ilişkin aşın temsil</p> <p>Kimlik gizlemek, kılık değiştirmek, hakikatleri maskelemek, örtmek veya gizlemek</p> <p>Örtü, örtülülük imgesine gömülmüş bilinmezliğin çağırıştırdığı güvensizlik, tedirginlik, tehdit, korku, esaret ve arzu duygu ve halleri</p>
Görüntüsel/ Belirtisel	Nesne	Peçe	<p>Müslüman kadın</p> <p>Kimlik gizleme ve kılık değiştirme aracı</p> <p>Örtü, örtülülük</p>	<p>Müslümanlar, İslam Kültürel ve cinsel fark</p> <p>İslami/muhafazakâr hayat ve dini inanış tarzı, benlik/kimlik</p> <p>Bağlamından kopartılarak basmakalıplaştırılan bir Müslüman kadın ideal tipine ilişkin aşın temsil</p> <p>Maske, sır, gizem</p> <p>Kimlik gizlemek, kılık değiştirmek, hakikatleri maskelemek, örtmek veya gizlemek</p> <p>Örtü, örtülülük imgesine gömülmüş bilinmezliğin çağırıştırdığı güvensizlik, tedirginlik, tehdit, korku, esaret ve arzu duygu ve halleri</p>	
Görüntüsel/ Belirtisel/	Nesne	Çarşaf	<p>Müslüman kadın</p> <p>Kimlik gizleme ve kılık değiştirme aracı</p> <p>Örtü, örtülülük</p>	<p>Müslümanlar, İslam Kültürel ve cinsel fark</p> <p>İslami/muhafazakâr hayat ve dini inanış tarzı, benlik/kimlik</p> <p>Bağlamından kopartılarak basmakalıplaştırılan bir Müslüman kadın ideal tipine ilişkin aşın temsil</p> <p>Maske, sır, gizem</p> <p>Kimlik gizlemek, kılık değiştirmek, hakikatleri maskelemek, örtmek veya gizlemek</p> <p>Örtü, örtülülük imgesine gömülmüş bilinmezliğin çağırıştırdığı güvensizlik, tedirginlik, tehdit, korku, esaret ve arzu duygu ve halleri</p>	

Belirtisel	Beden hareketi	Dik beden duruşu	İnanç, azim, kararlılık, özgüven, gözdağı	Müslümanların ve İslam'ın İsviçreli vatandaşlara ve toplumdaki egemen hayat tarzına karşı meydan okuması, isyan etmesi, direnme eğilimi göstermesi, mücadeleye hazır olması
Belirtisel	Mimik	Dik bakış	Şiddet ve saldırganlık, gözdağı, öfke ve nefret	Müslümanların ve İslam'ın saldırganlık ve şiddet eğilimi göstermesi, İsviçreli vatandaşlara ve toplumdaki egemen hayat tarzına karşı meydan okuması, öfke ve nefret duyguları beslemesi
Belirtisel	Mimik	Çatık Kaş	Şiddet ve saldırganlık, gözdağı, öfke ve nefret	Müslümanların ve İslam'ın saldırganlık ve şiddet eğilimi göstermesi, İsviçreli vatandaşlara ve toplumdaki egemen hayat tarzına karşı meydan okuması, öfke ve nefret duyguları beslemesi
Görüntüsel/ Simge	Yapı	Minare	Cami İslam	Kutsal mekân, ilahî simge, namaz/ibadet, Allah'a yaklaşma, İslam
Belirtisel	Renk	Siyah	Karanlık	Minarenin siyah renginin karanlığına ekilen Müslümanlara ve İslam'a yönelik bilinmezlik, esrarengizlik, hoşgörüsüzlük, güvensizlik, tedirginlik, kaygı ve endişe duyguları
Belirtisel	Hareket	Minarelerin balistik füzeye benzetilmesi, İsviçre bayrağını kaplayacak, birçok yerinden delecik ve kısmen gölgeleyecek şekilde yerleştirilmesi	İsviçre'nin İslamlaşma tehlikesi ile karşı karşıya kalması, İslam'ın İsviçre federasyonunun bütünlüğüne saldırması	İslam korkusu Saldırgan, savaşçı, sömürgeci ve yayılmacı bir İslam/Müslüman imgesi İslam'ın İsviçre'nin toprak bütünlüğüne zarar vermesi; ulusal ve uluslar arası barışı, huzuru, güvenliği, istikrarı bozabilecek bir tehdit unsuru olarak görülmesi

Simge	Nesne	Bayrak	İsviçre bayrağı	İsviçre federasyonu, İsviçre'nin egemenliği ve bağımsızlığı, iradeyle oluşan ulus, ulusun birliği ve dirliği
Dilsel	Sözcük/Slogan	Durdurun	Minare yapımı	İslam korkusu İsviçre'nin İslamlaşma tehlikesi ile karşı karşıya kalması
Dilsel	Sözcük öbeği/slogan	Minare yasağına evet	Minareli cami yapımına karşı çıkmak	Minare yasağını onaylamak Seçmenleri minare yasağı lehine oy kullanmaya teşvik etmek, yönlendirmek

Minareli cami karşıtı 2. referandum afişinde; etkili bir silahı, kıtalararası balistik bir füzeyi çağrıştıracak şekilde resmedilen bir minarenin dağdan, gölden, bayrağın/ülke haritasının ortasından çıkıp İsviçreyi parçalayarak semaya yükselmesine “Minareye hayır” sloganı eşlik etmektedir.

«Gegen den Bau von Minaretten»

2. *Propaganda Afişi*: Minare Yapımına Hayır Halk Girişiminin Hazırladığı “Minare Yapımına Hayır” Afişi. [Erişim: 11.03.2015].
www.chdata123.com/eu/ch/minarettverbot-2009-01-chronologie.html

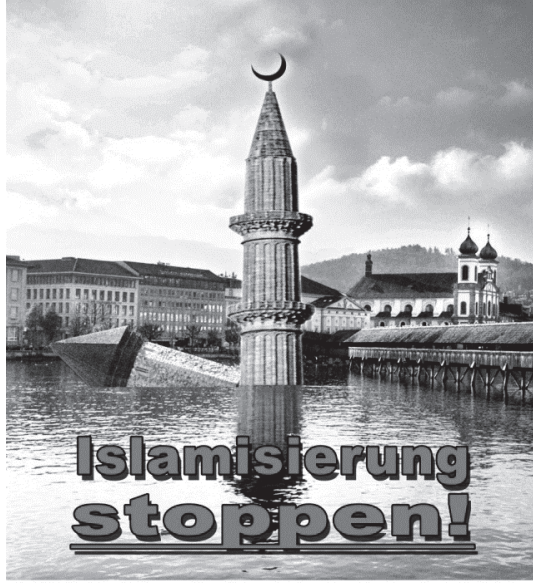

Minareli cami karşıtı 2. referandum afişinde yer alan gösterge ve simgeleri oluşturan gösteren ve gösterilenlerin düz anlam ve yan anlamlarına ilişkin analizler, Tablo 2'de ayrıntılı bir biçimde sunulmaktadır.

Tablo 2. *Minareli Cami Karşıtı 2. Referandum Afişinin Göstergebilimsel Analizi*

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel/ Simges	Yapı	Minare	Cami İslam	Kutsal mekân, ilahî simge, namaz/ibadet, Tanrı'ya yakınlaşma, İslam
Görüntüsel/ Simges	Nesne	Harita	İsviçre federasyonu haritası	İsviçre federal devleti, federal devletin sınırları
Belirtisel	Hareket	Füzeye benzetilmiş bir minarenin İsviçre federasyonunu simgeleyen haritayı çeşitli yerlerinden delmesi, yırtması	İsviçre'nin egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saldırı	İslam korkusu İslam'ın İsviçre federasyonunun egemenliğini ve bağımsızlığını tehdit etmesi, bütünlüğünü parçalaması, ülke sınırlarına tecavüz etmesi Saldırgan, savaşçı, sömürgeci ve yayılmacı bir Müslüman/İslam imgesi İsviçre'nin İslamlaşma tehlikesi ile karşı karşıya gelmesi İslam'ın ulusal ve uluslar arası huzuru, güvenliği, istikrarı bozacak bir tehdit unsuru olarak görülmesi
Dilsel	Sözcük öbeği/ slogan	Minare yapımına hayır	Minare yasağını onaylamak	Minareli cami yapımına karşı çıkmak Seçmenleri minare yasağı lehine oy kullanmaya teşvik etmek, yönlendirmek

Minareli cami karşıtı 3. referandum afişinde, Luzern Gölü'nün sularını dik şekilde yarıp yüzeye çıktıktan sonra göğe doğru yükselen, tepeliğinde hilal bulunan görkemli bir minarenin göl üzerine inşa edilmiş tahta köprüye bitişik tarihî su kulesini devirmesi eylemine “İslamlaşmayı durdurun”, “Luzern Kantonu'nda minareye hayır” ve “Minare yasağına evet” sloganları eşlik etmektedir.

Minarettverbot

„Gegen den Bau
von Minaretten“

JA

Initiative vom 29. November

3. Propaganda Afişi: “İslamlaşmayı Durdurun”. [Erişim: 11.03..2015].
www.anian-liebrand.ch/files/JA_Minarettverbot_JSVP_Luzern.jpg

Minareli cami karşıtı 3. referandum afişinde yer alan gösterge ve simgeleri oluşturan gösteren ve gösterilenlerin düz anlam ve yan anlamlarına ilişkin analizler, Tablo 3’de kapsamlı bir biçimde sunulmuştur.

Tablo 3. Minareli Cami Karşıtı 3. Referandum Afişinin Göstergebilimsel Analizi

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel/ Simge	Yapı	Minare	Cami	Kutsal mekân, ilahî simge, namaz/ ibadet, Allah'a yakınlaşma, İslam
Görüntüsel/ Simge	Yapı	Köprü	Luzern kentinin en önemli simgelerinden biri olan, Aare Nehri'nin kollarından Reuss Nehri'nin üzerindeki ahşap yapımı kapalı Kapell köprüsü	Luzern Kantonu'nun tarihsel ve kültürel dokusu ve mirasının korunması
Görüntüsel/ Simge	Yapı	Kule	Kapell köprüsüne bitişik, Luzern kentinin simgesi tarihî su kulesi	Luzern Kantonu'nun tarihsel ve kültürel dokusu ve mirasının korunması
Görüntüsel/ simge	Nesne	Hilal	Alem	Luzern Kantonu'nun İslamlaşma tehlikesi ile karşı karşıya olması
Belirtisel	Hareket	Suyun içinden göğe yükselen bir minarenin su kulesini devirmesi	Bir minarenin Luzern kentinin simgesi tarihî su kulesini yıkması	Luzern'in kent/kanton kimliğinin, tarihsel ve kültürel dokusu ve mirasının tahrip edilmesi Luzern Kantonu'nun İslamlaşma tehlikesi ve tehdidi ile karşı karşıya olması
Belirtisel	Hareket	Bir kulenin gövdesinin bir bölümü su üstünde kalacak şekilde yan yatmış vaziyette olması	Luzern kentinin simgesi tarihî su kulesinin yıkılması	Luzern'in kent/kanton kimliğinin, tarihsel ve kültürel dokusu ve mirasının tahrip edilmesi Luzern Kantonu'nun İslamlaşma tehlikesi ve tehdidi ile karşı karşıya olması

Dilsel	Sözcük öbeği/slogan	İslamlaşmayı durdurun	Minare yapımını engellemek İslam'ın yayılması endişesi ve kaygısı	İslam korkusu, Luzern Kantonu'nun İslamlaşma tehlikesi ve tehdidi ile karşı karşıya olması
Dilsel	Sözcük öbeği/slogan	Luzern Kantonu'nda minareye hayır	Kanton düzeyinde minareli cami yapımına karşı çıkma	Luzern Kantonu'nda oturan vatandaşlara minare yasağı lehine oy kullanmayı telkin etme Luzern Kantonu'nun İslamlaşma tehlikesi ve tehdidi ile karşı karşıya olması
Dilsel	Sözcük öbeği/slogan	Minare yasağına evet	Minare yasağını teşvik etme, onaylama	Seçmenleri minare yasağı lehinde oy kullanmaya cesaretlendirme, yönlendirme

İsviçre'de İslamî Güç Sembollerine Hayır” ve “Minare Yasağına Evet” sloganlarını taşıyan minareli cami karşıtı 4. referandum afişinde, görkemli bir şekilde resmedilmiş bir caminin minaresiyle simgelenmiş İslam'ın İsviçre'de cismanî ve ruhanî anlamda güç elde etmek, iktidara gelmek, egemenlik kurmak ve otorite tesis etmek için daha küçük bir şekilde resmedilmiş bir katedralin çan kulesiyle simgelenen Hristiyanlığa karşı giriştiği söylemsel mücadele tasvir edilmektedir.

4. *Propaganda Afişi*: "İsviçre'de İslamî Güç Sembollerine Hayır". [Erişim: 11.03.2015]. <http://reimann-blog.ch/?tag=minarettinitiative>

Minareli cami karşıtı 4. referandum afişinde yer alan gösterge ve simgeleri oluşturan gösteren ve gösterilenlerin düz anlam ve yan anlamlarına ilişkin analizler, Tablo 4'te kapsamlı bir biçimde sunulmaktadır.

Tablo 4. *Minareli Cami Karşıtı 4. Referandum Afişinin Göstergebilimsel Analizi*

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel/ Simges	Yapı	Minare	Cami	Kutsal mekân, ilahî simge, ibadete çağırma, namaz kılma, Tanrı'ya yakınlaşma, İslam
Görüntüsel/ Simges	Yapı	Çan kulesi	Kilise	Kutsal mekân, ilahî simge, ayine ve ibadete çağırma, Tanrı'ya yakınlaşma, Hristiyanlık
Belirtisel	Hareket	Minarenin çan kulesinin önünde ve daha yüksekte konumlandırılması	Cami-Kilise karşıtlığı	İslam'ın minare simgesi üzerinden çan kulesinin temsil ettiği İsviçre'nin resmî dini olan Hristiyanlık ile söylemsel bir mücadeleye girmesi İsviçre'nin İslamlaşma tehlikesi ile karşı karşıya olması

Dilsel	Sözcük öbeği/slogan	İsviçre'de İslamî güç/iktidar sembollerine hayır	Referandumda minare yasağı lehine oy kullanılması	İslam'ın minare simgesi üzerinden çan kulesinin temsil ettiği İsviçre'nin resmî dini olan Hristiyanlık'a karşı söylemsel düzlemde güç/iktidar savaşı başlatması İsviçre'nin İslamlaşma tehlikesi ile karşı karşıya olması
Dilsel	Sözcük öbeği/slogan	Minare yasağına evet	Minare yasağını onaylama, yasak lehine oy kullanma yönünde telkin ve teşvik	Seçmenleri minare yasağı lehine oy kullanmaya yönlendirme

Federal Demokratik Birlik Partisi'nin hazırladığı minareli cami karşıtı 5. referandum afişinde, bir İsviçre kentinin eski şehir bölgesine ait tarihî bina görüntülerine ve bunların arka plânına yerleştirilmiş, tarihî binaların arkasından yükselen büyük bir minare imgesine “Minaresiz de olur” “Minare yasağına karşı çıkan halk girişimine evet”, “Geleceği planlayın”, “Hristiyan değerleri koruyun” sloganları eşlik etmektedir.

5. *Propaganda Afişi*: Federal Demokratik Birlik Partisi'nin hazırladığı “Minaresiz de Olur” afişi. [Erişim: 11.03.2015]. <http://www.gubser.info/stadtrat/>

Minareli cami karşıtı 5. referandum afişinde yer alan gösterge ve simgeleri oluşturan gösteren ve gösterilenlerin düz anlam ve yan anlamlarına ilişkin analizler, Tablo 5'te ayrıntılı bir şekilde sunulmaktadır.

Tablo 5. Minareli Cami Karşıtı 5. Referandum Afişinin Göstergebilimsel Analizi

Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
Görüntüsel/simges	Yapı	Minare	Cami	Kutsal mekân, ilahî simge, ibadete çağırma, namaz kılma, Tanrı'ya yakınlaşma, İslam
Görüntüsel/simges	Yapı	Tarihî binalar	Kendine özgü bir kent kimliği, tarihsel ve kültürel bir doku ve miras	İsviçre kantonlarının kendine özgü bir kent kimliğine, tarihsel ve kültürel bir dokuya ve mirasa sahip olması, kentlerdeki bu karakteristik tarihsel ve kültürel doku ve mirasın korunduğu ve yaşatıldığı
Belirtisel	Hareket	Minarenin tarihî binaların arkasından yükselmesi	Tarihsel ve kültürel karşıtlık	İsviçre kantonlarının kendine özgü kent kimliğinin, tarihsel ve kültürel dokusu ve mirasının bozulması İsviçre'nin İslamlaşma tehlikesi ile karşı karşıya olması
Dilsel	Slogan/sözcük öbeği	Minaresiz de olur	İbadet için minareli camilere gerek olmadığı	Müslümanların ve İslam'ın İsviçre toplumundaki alanlarda varlığını sürdürmesine göz yumulan melez kimlikli yeni madunlar olarak kurgulanması İsviçre kantonlarının kendine özgü kent kimliğinin, tarihsel ve kültürel dokusu ve mirasının korunması ve yaşatılması gerektiği
Dilsel	Slogan/sözcük öbeği	Geleceği planlayın	Belirsizliklerin arka planını önceden görüp önlem almak	İsviçreli seçmenlere minare referandumunda yapacakları siyasal tercihin kendilerinin ve İsviçre'nin geleceğini belirleyeceği hususunda uyan ve telkinde bulunmak
Dilsel	Slogan/sözcük öbeği	Hristiyan değerleri koruyun	Hristiyan değerlerinin önemi, kutsiyeti	İsviçreli seçmenlere; Hristiyan değerlerinin muhafaza edilebilmesi, yaşatılabilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için referandumda minare yasağı lehinde oy kullanmaları hususunda uyan ve telkinde bulunmak

6. İslamofobi Söyleminin Kurgulanması: Anlam İnşasına Yönelik Söylem Stratejileri

6.1. Konu ve Temalar

Minare yasağıyla ilişkilendirilen baskın bir tema olarak İslam korkusu; 1. Afişte siyah peçeli ve çarşafli Müslüman kadın imgesindeki örtüklüğün verdiği bilinmezliğe, güvensizliğe, tedirginliğe, kaygıya ve endişeye gömülmüştür. Çarşaf ve peçe Batılı öznenin *ötek*inden, duyduğu irrasyonel korkuyu çağrıştıran görsel ve belirtisel göstergelerdir. Örtü ve örtülülük imgesinde bilinmeyene; Müslümanlara ve İslama yönelik kuşku, huzursuzluk, kaygı ve endişe duyguları ekilmiştir. Hem örtünme pratiği hem de tesettüre sokulmuş kadın imgesi aynı zamanda peçenin, çarşafın ve örtünmenin gerçek dünyadaki karşılıklarından daha öte bir şey gibi, Batıya özgü hayat tarzının ahengini bozan, Müslüman kadınların bedensel ve kamusal görünürlüğüne engelleyen ve böylece irrasyonel bir İslam korkusunu çağrıştıran tehdit unsurları olarak kurgulanmıştır. İslam korkusu ayrıca, balistik füzeye benzetilerek federal devletin bütünlüğüne saldıran fallik bir nesne şeklinde resmedilen minare imgesine gömülmüştür. Minarelerin afişin grafik düzeyine federal devleti, iradeyle oluşan ulusu simgeleyen bayrağını kaplayacak ve birçok yerinden deecek şekilde yerleştirilmesi ve yer yer de bu bayrağı gölgelemesi İsviçre'de İslamlaşma tehlikesine, İslamın saldırganlığına, sömürgeciliğine ve yayılcılığına ekilen İslam korkusunu çağrıştıtır.

Minareli cami karşıtı 1. referandum afişinin imgesel düzenlemesinde minarelerin balistik füzeyi çağrıştıracak şekilde resmedilmesi, iki yolla gerçekleştirilmiştir: Birincisi, fallik bir form taşıyan minareler fondaki bayrağın düz zeminine doğrudan ve bayrağı birçok yerinden deecek şekilde yerleştirilmiştir. Bu, aynı zamanda fallik bir müdahale olup İsviçre ulusunu oluşturan halkların gönüllü iradesine dayalı birlik ve dirliğe, federal devletin bütünlüğüne karşı saldırıyı çağrıştıtır. İkincisi; bağlamından koparılmış bir form olarak minare imgesi, grafik düzenlemenin içine cami/kubbe gibi bir bileşenle bağlantısı kesilerek yerleştirilmiştir. 1. propaganda afişinde birçok minarenin fondaki İsviçre bayrağının düz zeminine çeşitli yerlerinden deecek şekilde yerleştirilmesi imgesindeki saldırganlığın, istilanın ve işgalin çağrıştırdığı irrasyonel İslam korkusu minareli cami karşıtı 2. referandum afişinde, İsviçre federal devletinin simgesel karşılığı olan haritanın tek bir minare tarafından tam ortasından parçalanması imgesindeki sınır ihlali, devletin birliği ve bölünmezliğinin, ülkenin bütünlüğü ve egemenliğinin bozulmasına gömülmüştür. 2. propaganda afişindeki irrasyonel İslam korkusu kurgusu bir sonraki analiz imgesine geçildiğinde yerini İsviçrelielerin gündelik hayatın içerisinde karşılaşılabilecekleri, tecrübe edebilecek-

leri kent kimliğinin, tarihsel ve kültürel doku ve mirasın İslamlaşmanın tehdidi altında olduğu kaygısına bırakmıştır. Bu doğrultuda böyle bir irasyonel korkunun imgesel olarak kodlanma biçimi minareli cami karşıtı 3. referandum afişinde daha yerel, küçük çaplı görünen bir felaket betimlemesiyle; Reuss Nehri üzerindeki tarihî su kulesinin bir minare tarafından yıkılışı ve Luzern şehrini gösteren resme eklenen bir minare ile gündelik, olağan resimde bir tahribatin ortaya çıkmasıyla canlandırılmıştır. İlk üç afişten farklı olarak ruhanî iktidarın/gücün, egemenliğin ve otoritenin diğer bir bileşeni olan kiliseyi simgeleyen bir çan kulesinin imgenin içine yerleştirildiği minareli cami karşıtı 4. referandum afişinde, Hristiyanlık ve İslam arasında söylemsel düzeyde süren bir güç/iktidar mücadelesi temalaştırılmıştır. Son afişte ise; tarihî binaların arkasından yükselen bir minare görüntüsünün İsviçre'nin kent kimliğini, tarihsel ve kültürel dokusu ve mirasını bozması temasının yanı sıra Hristiyan değerlerin korunması teması öne çıkarılmıştır.

6.2. Karşıtlıklar

Minareli cami karşıtı 1. referandum afişinin söylemine gömülen İslama ilişkin ideolojik anlamlar, çağrışım yoluyla zihinde canlandırılabilen “biz” ve “öteki” ayırımına dayalı bir ikili karşıtlık üzerine inşa edilmiştir. Bu ikili karşıtlıkta İslam görüntüsel ve belirtisel göstergelerle görünür kılınırken, Hristiyanlık anlamlandırılması çağrışıma bağlı olan gizli, örtülü, kapalı, silik bir imge olarak temsil edilmiştir. Hristiyan ve Müslüman kadın ile Hristiyanlık ve İslam arasında kurulan bu ikili karşıtlıkların anlamı, çağrışım aracılığıyla kavranabilir: “Bizim” kadınlarımız modern giyimli, hoşgörülü ve birey; “Onlar”ın kadınları tesettürlü, bağnaz ve kul. Bizim dinimiz Hristiyanlık uysal, barış yanlısı, sömürgecilik karşıtı; “Onlar”ın dini İslam saldırgan, savaş yanlısı, sömürgecilik yanlısı. Bu propaganda afişindeki Hristiyanlık-İslam ve Hristiyan-Müslüman karşıtlığı ayrıca, grafik tasarımda seçilen renkler aracılığıyla kurulmuştur. Müslüman kadın ve minare imgelerinin tasarımında tercih edilen siyah renk ile İsviçre bayrağındaki kırmızı beyaz renkler arasında bir karşıtlık ilişkisi oluşturulmuştur. Bu karşıtlığa göre siyah rengin simgelediği İslam; hüznü, ölümü, matemi, karanlığı, yokluğu, bilinmezliği, kötülüğü, korkuyu, gücü ve otoriteyi çağrıştırır. Minareli cami karşıtı 2. afişinde de, 1. propaganda afişinde kullanılan minare imgesiyle İslam ve Hristiyanlık arasında çağrışıma dayalı benzer bir karşıtlık ilişkisi kurulmuştur. İsviçre federal devletine tecavüz eden, sınırlarını ihlal eden, ülkenin ve ulusun bütünlüğünü bozan, parçalayan minare imgesi üzerinden *ötek*inin, yani İslam'ın saldırgan, sömürgeci, işgalci, yayılmacı bir din olduğu ima edilmiş, buna karşın Hristiyanlık uysal, barış yanlısı, sömürgecilik ve emperyalizm karşıtı bir din olarak

kurgulanmıştır. İslam ile Hristiyanlık arasında tarihsel ve kültürel açılardan bir karşıtlık ilişkisinin kurulduğu 3. referandum afişinde İslam; bir kentin veya semtin tarihsel ve kültürel dokusunu, kültürel miras ve zenginliğini bozan, parçalayan Öteki olarak kurgulanmıştır. Analiz edilen bir sonraki afişte ise İslam ve Hristiyanlık arasında söylemsel düzeyde devam eden bir iktidar/güç mücadelesini çağrıştıran din temelli bir karşıtlık kurmak için çaba harcanmıştır. Minareli cami karşıtı 5. referandum afişinde ise İslamın kentlerin, kantonların ve federasyonun tarihsel ve kültürel dokusunu bozacağı ima edilerek İslam ve Hristiyanlık arasında tarih ve kültür temelli bir karşıtlık oluşturulmaya çalışılmıştır.

6.3. İmalar ve Ön kabuller

Minare karşıtı referandum afişlerinin söylemi içinde İslamofobiye ilişkin anlamları inşa etmek üzere kullanılan söylemsel araçlar, stratejiler ve pratiklere birçok ideolojik ima ve ön kabul ekilmiştir. 1. referandum afişindeki siyah çarşafı ve peçeli kadın imgesine bütün Müslüman kadınların gerçekte böyle bir örtünme pratiğini içselleştirdiklerine ve uyguladıklarına, bu şekilde kimliklerini gizleyerek kamusal ve siyasal alanlarda görünürlük kazanmaya, eylemler sergilemeye çalıştıklarına ilişkin ideolojik imalar, önkabuller ve kalıp yargılar yerleştirilmiştir. Diğer taraftan bağlamından kopararak füzeyi çağrıştıracak belirtisel bir gösterge şeklinde resmedilen cami imgesine İslamın saldırgan, savaşçı, istilacı ve yayılmacı bir din olduğuna ilişkin bir ideolojik yargı gömülmüştür. Kıtalararası bir kitle imha silahını andıracak şekilde resmedilen minare imgesi ayrıca pusuyu, öldürmeyi, cana kastetmeyi, vücudu parçalayarak hayatın önünü kesmeyi ima eder. “Durdurun” sloganına, İslamın ve İslamlaşmanın İsviçre için bir tehdit unsuru olarak görüldüğüne ilişkin bir önyargıyı yansıtan bir ön kabul ekilmiştir. Öte yandan bu dilsel gösterge, tesettüre büründürülmüş Müslüman kadın ve balistik füzeye benzetilmiş minare imgeleriyle bağlantı kurularak okunduğunda sadece İsviçre'nin karşı karşıya kaldığı İslamlaşma tehlikesini ima etmekle kalmayıp, aynı zamanda üstü kapalı biçimde İslamın hem İsviçre hem de dünyanın huzuru, güvenliği ve istikrarı açısından ciddi bir tehdit oluşturabileceğini, büyük krizlere ve tahribatlara yol açabileceğini anlatmaktadır. Bir sonraki afişe geçildiğinde ülke haritasını ortasından parçalayan minare imgesine İslamın saldırgan, savaşçı, sömürgeci, yayılmacı, bölücü, ayrıştırıcı bir din olduğunu hatırlatan ideolojik ima ve önkabullerin ekildiği anlaşılmaktadır. Fallik bir simge olarak kurgulanan minarenin dağdan, gölden çıkarak ülke haritasını orta yerinden delmesi, tahrip etmesi imgesiyle İslamın ülke sınırlarına tecavüz ettiği, İsviçre Federal Devleti'nin birliğini, bütünlüğünü bozduğu, parçaladığı ima edilmektedir. Minarenin ülkede yol açtığı hasara, kıyamet duygusu da yüklenmiş-

tir. Burada tecavüze uğrayan, gövdesi parçalanan federal devletin imgesel karşılığı olan harita, yani İsviçre'dir. Bu temsil pratiğiyle, İsviçrenin gizlice yeryüzüne çıkarak yerinden edilemeyecek bir kara kütesini bile delebilecek, tahrip edebilecek sonuçlara yol açan bir İslamlaşma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu belirtilmektedir.

Analiz edilen minareli cami karşıtı 3. propaganda afişinde İslam korkusu gündelik hayatın içerisinde İsviçreli vatandaşların da deneyimleyebilecekleri yaşadıkları kentlerin/semptlerin, kantonların kimliğinin önemli unsuru olan tarihsel ve kültürel dokunun ve mirasın İslamlaşmanın tehdidi altında olduğu imasıyla inşa edilmiştir. 4. propaganda afişinde, İsviçrede İslam ve Hristiyanlık arasında bir güç/iktidar mücadelesi olduğu ima edilmiştir. Afişin imgesel düzenlemesinde dilsel ifade olarak yer alan İslamî güç sembolü istenmediğini dile getiren slogan, görsel düzenlemedeki imge ile birlikte düşünüldüğünde, İslamın kilise üzerinden İsviçre'nin tanımlı dinine karşı bir güç/iktidar savaşı açtığını söyler. Son referandum afişinin dilsel düzenlemesinde minaresi olmayan camilerde de ibadet edilebileceği ileri sürülürken, imgesel düzenlemesinde tarihî binaların arkasından yükselen minarelerin kent kimliğini, tarihsel ve kültürel dokusu ve mirasını bozduğu ima edilir.

6.4. Toplumsal Aktörlerin Temsili

İslam, 1. afişin söyleminde, tesettüre sokulmuş Müslüman kadın ve kıtalararası balistik füzeyi çağrıştıracak şekilde resmedilmiş minare imgeleriyle Hristiyanlığın olumsuz *ötekisi* olarak temsil edilmiştir. Fondaki İsviçre bayrağını birçok yerinden delecek şekilde yerleştirilen minare imgesiyle İslama; İsviçre'ye saldıran, ülkeyi istila ve işgal etme potansiyeli taşıyan bir aktör görevi verilmiştir. Tesettüre sokulmuş Müslüman kadına ise belirsizlik, güvensizlik duyguları yayan bir ideolojik aktör işlevi yüklenmiştir. Müslüman kadın, bu temsil pratiğiyle, örtünme tarzının kimliğini silikleştirmesinden dolayı tehdit algısı yaratan bir imge olarak kurgulanmıştır. Tesettüre mahkûm edilmiş Müslüman kadın, kendi cinsel kimliğinden öte ideolojik kimliği öne çıkarılan bir nesne olarak tasarlanmıştır. Müslüman kadın, bir iktidar kurma pratiği ve stratejisi olarak Batılı erkek/egemen öznenin anlayamadığı, tanıyamadığı, kontrol altında tutamadığı, nüfuz edemediği, hizaya getiremediği, boyun eğdiremediği, buyruğu altına alamadığı, üzerinde egemenlik kuramadığı bilinmezlik, belirsizlik ve tekensizlikle işaretlenen bir nesne/beden olarak temsil edilmiştir. Müslüman kadına yönelik bu temsil pratiği, Batılı epistemolojinin kamu/toplum düzeni ve huzuru açısından bir tehdit unsuru olarak gördüğü tesettürlü Müslüman kadının bedenini kavrama, bilme, cisimleştirme, somutlaştırma, be-

lirgin kılma ve bu sayede disiplin altında tutma, bastırma, hükmü altına alma pratiğinin hâkim ve yaygın bir türü olarak okunabilir. Bu temsil pratiği ile Müslüman kadın muhtaç, kusurlu, yetersiz, edilgen, bağımlı, tekinsiz, tehlikeli bir nesne olarak kurgulanmıştır. Özellikle imgeye yüklenen “tekinsizlik” duygusu nedeniyle Müslüman kadın, Batılı öznenin kendi olumlu kimliğini inşa etmesi için Müslümanları kavrama, bilme, tanımlama, betimleme ve bu suretle kontrol etme çabalarının nesnesi gibi tasarlanmıştır. Müslüman kadının bu şekilde temsili, İslamın çerçeve içine aldığı belli bir hayat tarzını İsviçre'nin sosyal, siyasal ve kültürel hayatına dayatabilecek bir tehdit ve risk unsuru olarak görüldüğünü akla getirir. Ötekinin olumsuz açıdan temsil edildiği ve tehditlerle bağdaştırıldığı bu durumda iç grup da “böyle bir tehdidin mağduru olarak” temsil bulur. Öte yandan bu tekinsizlik duygusu, Müslüman kadının temsil pratiği üzerinden İslama da yüklenmiştir. İslam, tesettüre büründürülmüş Müslüman kadın imgesi aracılığıyla tekinsiz, tehlikeli, ne zaman ne yapacağı bilinmez bir kadına benzetilmiştir. Üstelik afişin ideolojik söyleminde peçeli/çarşafli Müslüman kadının beden duruşu, baş hareketi, bakışı ve göz hareketi aracılığıyla hoşgörüsüz, uzlaşmaz, tehditkâr, meydan okuyan ve saldırgan bir İslam kurgusu oluşturulmuştur. Dinî bir örtünme pratiğini benimsemiş gibi görünen Müslüman kadın imgesi; yeraltı faaliyetleri yürüten örgütlü, gizli bir siyasal yapıyı çağrıştıran bir İslam kurgusunun simgeleşmiş, bedenleşmiş bir hâli gibi de okunabilir. Afişteki görünmeyen mağdur aktörler, Batılı İsviçreli vatandaşlar ve özellikle İsviçreli kadınlardır. Mağdur rolündeki diğer aktörün federal devleti, ülkesi ve iradî ulusuyla İsviçre olduğu, federasyon bayrağının balistik füzeye benzetilmiş minareler tarafından işgal ve istila edilmiş, etkisizleştirilmiş, pasifleştirilmiş, eylemsiz konumundan anlaşılır. Tesettüre sokulmuş Müslüman kadın ve füzeyi çağrıştıracak şekilde çizilmiş minare imgeleri aracılığıyla İslamın bilinmezlik, tekinsizlik, işgal, istila, tehdit ve tehlike ile ilişkilendirilmesi, oluşabilecek risk ve krizin mekânı ve dolayısıyla mağdurunun İsviçre olduğunu ima eder. Minareli cami karşıtı 2. referandum afişinde İslam; ülke haritasını ortadan parçalayan minare imgesiyle federal devletin sınırlarına tecavüz eden, İsviçre'nin toprak bütünlüğünü, birlik ve dirliğini bozan, parçalayan etken, güçlü, üstün ve olumsuz bir aktör olarak temsil edilmiştir. Bunun karşısında İsviçre; saldırıya uğrayan, ülke bütünlüğü bozulan, parçalanan, siyasî birliği ve varlığı tehdit altında olan pasif, aciz, madun, mağdur bir aktör olarak temsil edilmiştir. Analiz edilen bir sonraki afişte İslam; kent/semte kimliğini oluşturan tarihsel ve kültürel dokuyu ve mirası parçalayarak dağıtan, bozan, tahrip eden yıkıcı, saldırgan, etken, olumsuz bir fail olarak kurgulanmıştır. Buna karşılık Luzern kenti; kent kimliği, tarih-

sel ve kültürel dokusu ve mirası İslamlaşma tehlikesi nedeniyle bozulan, parçalanmış pasif ve mağdur bir aktör olarak temsil edilmiştir. 4. propaganda afişinde ise Hristiyanlık ve İslam, güç/iktidar mücadelesine giren rakip aktörler olarak gösterilmiştir. Burada İslam, klasik Batı demokrasisinin formları içinde Hristiyanlık ile söylemsel bir mücadeleye giren bir aktör olarak kurgulanmıştır. Analiz edilen son afişte İslam, tarihî binaların arkasında yükselmiş bir minare imgesiyle kent tarihîsel ve kültürel dokusu ve mirasını bozan bir aktör olarak temsil edilmiştir.

7. İslamofobi Söyleminin Araçları ve Retoriği

Bir kampanyaya hizmet etmek ve siyasî mesajlar iletmek için hazırlanan propaganda afişlerinde inşa edilen söylemin araçları ve retoriği, grafik tasarımcının ve özellikle kampanya sahibinin (siyasi parti, sivil toplum kuruluşu vb.) ideolojik bakış açısını ortaya koyacak biçimde yönlendirmeye maruz kalır.

7.1. Söylem Unsurları

1. Afişte kullanılan dilsel ve görsel söylem unsurları, grafik tasarımcının ve kampanya sahibinin minareli cami yapımı konusuna, İslama ve Müslümanlara ilişkin olumsuz duruşunu, bakış açısını, kanı ve yargılarını açıkça ortaya koyar. İsviçreli seçmenlerde bilinmezlik ve güvensizlik duygularını çağrıştırmayı hedefleyen örtüye büründürülmüş Müslüman kadın imgesi, İslam aleyhinde hayalî bir tehdit algısı yaratmak üzere bağlamından soyutlanarak kıtalar arası balistik füzeyi çağrıştıracak şekilde resmedilen ve İslamın İsviçre'yi istila ve işgal edeceği izlenimi oluşturmak amacıyla afişin grafik düzenlemesine İsviçre bayrağını kaplayacak şekilde yerleştirilmiş cami imgesi, İslam korkusu söylemini inşa etmek üzere anılan afişte kullanılan tehdit imgeleridir. Görsel imgelerle ilişkilendirilen "Durdurun" sloganı, İsviçre'nin İslamlaşmasını ima eden tehlike söylemini etkileyici bir şekilde açığa vurur. İslam korkusu söylemini inşa etmek için minareli cami karşıtı 2. propaganda afişinde, İsviçre'yi orta yerinden parçalayan minare imgesiyle birlikte ülke sınırları tecavüze uğrayan, bütünlüğü bozulan ve tahrip edilen federal devletin simgesel karşılığı olan ülke haritası kullanılmıştır. İslam korkusunu inşa etmek üzere 3. propaganda afişinde İsviçreli-lerin gündelik hayatın içerisinde tanık olabilecekleri, tecrübe edebilecekleri şekilde şehir/semt veya kanton kimliğinin önemli bir parçası olan tarihîsel ve kültürel dokuyu ve mirası hasara uğratan, tahrip eden bir minare imgesi kullanılmıştır. 4. propaganda afişindeki imgede, İsviçre'de İslam ve Hristiyanlık arasında güç/iktidar mücadelesi olduğuna gönderme yapmak için minarenin yanında kiliseyi simgeleyen bir çan kulesi de grafik düzenlemeye eklenmiştir. Analiz edilen son afişin görsel düzenlenmesinde ise, İsviç-

re'nin kent kimliğini, tarihsel ve kültürel dokusu ve mirasını çarpıtın, bozan bir minare imgesi kullanılmıştır.

7.2. Söylem Stratejileri ve Türleri

Minareli cami karşıtı 1. referandum afifinde, bir yandan kadın imgesindeki örtüklüğün verdiği bilinmezliğe, tekinsizliğe diğer yandan minare imgesindeki istila ve işgalin çağrıştırdığı saldırganlığa, sömürgeciliğe ve yayılmacılığa gömülen İslam korkusu seçmenleri minare yasağı lehinde ikna etmeye çalışan bir korku söyleminin kurulmasına zemin sağlanmıştırdır. Ötekileştirme, kutuplaştırma ve tehdit algısı oluşturma, bu afifteki İslam korkusuna dayanan ikna söyleminin kurgulanması için kullanılan yaygın söylemsel stratejilerdir. Müslüman kadın imgesinin tesettüre büründürülmesi, minare imgesinin kendi bütünlüğünden soyutlanarak balistik füzeyi çağrıştıracak şekilde çizilmesi ve grafik düzenlemeye İsviçre bayrağını kaplayacak şekilde yerleştirilmesi kutuplaşma, ötekileştirme ve tehdit algısı oluşturma stratejileri üzerinden İslam korkusunu çağrıştıran bir ikna söylemini kurar. Hayat tarzı kutuplaştırmasıyla, Müslüman ve İsviçreli kadınların hayat ve giyim tarzı arasında çağrışıma dayanan çatışmacı bir söylem kurgulanmıştırdır. Bundan başka sloganlar aracılığıyla İsviçreli seçmenlere bir yandan İslamlaşma tehlikesini kesinlikle önlemeleri, yok etmeleri doğrutusunda emir yağdıran, telkinde bulunan buyurgan bir söylem üretilmiş, diğer yandan minare yasağı lehinde oy kullanmalarını sağlamak için seçmenleri özendiren, güdüleyen, kışkırtan ve tetikleyen yönlendirici bir söylem kurulmuştur. 2. propaganda afifinde de 1. propaganda afifine benzer şekilde seçmenleri minare yasağı lehinde ikna etmeye odaklanan bir İslam korkusu söyleminin baskın olduğu görülür. Bu afifte İslam korkusu söylemi, İsviçre federasyonunun simgesi olan haritanın minare tarafından ortadan parçalanması imgesindeki İslam'ın saldırganlığına, sömürgeciliğine, yayılmacılığına gömülmüştür. 3. propaganda afifinde İslam korkusu söylemi, semt/kent/kanton kimliğinin önemli bileşenleri olan tarihsel ve kültürel doku ve mirasın İslamlaşmanın imgesel karşılığı olarak tarihî su kulesinin bir minare tarafından yıkılması imgesine yerleştirilmiştir. Minareli cami karşıtı 4. referandum afifinde İslamın kilise üzerinden İsviçre'nin resmî dinine savaş açtığını, İslam ve Hristiyanlık arasında söylemsel mücadelenin sürdüğüğünü ima eden bir mücadele/savaş söyleminin tercih edildiği görülmektedir. 5. propaganda afifinde ise, İslamî simge olarak tarihî binaların arkasından yükselen bir minare görüntüsünün İsviçre'nin semt/kent/kanton kimliğini, tarihsel ve kültürel dokusu ve mirasını çarpıtığını, bozduğunu ima eden, aynı zamanda İsviçreli Müslümanların ibadetlerini minaresiz camilerde de gerçekteştirebileceklerini dile getiren bir dil pratiği içinde İsviçreli seçmenleri müzakere ile minare yasağı lehinde oy

kullanmak için inandırmaya ve razı etmeye çalışan bir ikna söyleminin inşa edildiği anlaşılmaktadır.

7.3. Retorik

Minareli cami karşıtı 1. referandum afişinin söylemi içinde İslamofobi hakkında inşa edilen ideolojik anlamları pekiştirmek için kullanılan retorik araçları arasında abartmayı, dramatikleştirmeyi, metafor kullanmayı ve sayı oyunlarını sayabiliriz. Afişin görsel düzenlemesine yerleştirilmiş dinî örtünme pratiğini benimseyen ve uygulayan Müslüman kadın imgesiyle, İslama ilişkin gerçeklik abartılmıştır. Afişte ayrıca, minareli cami konusu bir veya iki minare ile anlatılabilecekken, İsviçre'nin doğal sınırlarının yerine kullanılan bayrak üzerine yayılmış yedi minarenin kullanımı ile sayı oyunları retorikine başvurulmuştur. Böylece, örtülü şekilde mağdur olduğu ima edilen İsviçreli özneleri harekete geçmeye çağırarak için İslama ilişkin gerçeklik abartılmış, dramatik hâle sokulmuştur. İslam korkusu retorikî ayrıca, minare imgesinin kıtalararası balistik füzeye benzetilmesiyle inşa edilmiştir. 2. propaganda afişinde, minarenin İsviçre'nin sınırlarına tecavüz etmesi, federasyonun bütünlüğünü, ülkenin ve ulusun siyasi birliği ve varlığını bozması, parçalaması, yerle bir etmesi imgesiyle İslam'a ilişkin gerçeklik abartılmıştır. Bu bağlamda minarenin federal devlete saldırmak için kullanılan, federasyonun bütünlüğünü bozan, tahrip eden güçlü ve etkili bir silaha benzetilmesiyle; savaş yanlısı, saldırgan, yıkıcı, sömürgeci, yayılmacı bir İslam kurgusu oluşturularak gerçeklik dramatize edilmiştir. 3. propaganda afişinde kentin tarihsel ve kültürel dokusu ve mirasını tahrip eden bir İslam kurgusuyla gerçeklik abartılmış, böylece minareli cami konusu büyütülmüş, dramatik hale sokulmuştur. Analiz edilen 4. propaganda afişinin söylemi ise İslam ve Hristiyanlık arasındaki daha açık bir kültürel karşılaşmayı gösteren, İslamın kilise üzerinden Hristiyanlığa karşı söylemsel mücadeleye girdiğini ima eden, irrasyonel bir korkuyu değil, kendince rasyonel bir tehlikeyi betimleyen yumuşak bir retorik aracılığıyla kurulmuştur. 1. referandum afişinde açık tehdit imgeleri, kavgacı ve saldırgan bir dil kullanılırken 5. referandum afişinde dilsel ve imgesel düzenlemeye yerleştirilen dilsel ve imgesel ifadelerde biraz daha yumuşak bir retorik tercih edilmiştir.

8. Toplumsal Aktörlerin Eylemleri

1. Afişteki Müslüman kadının örtüklüğü, beden duruşu, göz hareketi ve bakışı belirtisel göstergeler olarak İsviçreli öznelere yönelik gözdağı verme eylemini çağırıştırır. Minarelerin balistik füze şeklinde çizilmesi, fondaki İsviçre bayrağının düz zeminine çeşitli noktalardan delecik şekilde yerleştirilmesi, sembolik açıdan yorumlandığında Müslümanların ve İslamın İsviçre-

re federasyonuna yönelik tecavüz, istila ve işgal etme eylemlerini ima eder. “Durdurun” sloganı ise örtülü bir şekilde, İsviçre'nin İslamlaşması tehlikesine dikkat çekerek gizli bir mağdur olarak kurgulanan İsviçreli öznelere minare yasağı lehinde oy kullanmaları için harekete geçmeye çağırır. Benzer şekilde 2. propaganda afişinde İslam, minarenin İsviçre haritasını ortasından delerek parçalaması imgesiyle federal devletin sınırlarına saldırma, ülkenin bütünlüğünü bozma, tahrip etme eylemlerini gerçekleştirmiştir. 3. ve 5. propaganda afişlerinde İslam; kentlerin/kantonların kimliğini, tarihsel ve kültürel dokusu ve mirasını bozma ve tahrip etme eylemlerini gerçekleştirenken, 4. propaganda afişinde İsviçre'de güç/iktidar elde etmek için Hristiyanlık ile söylemsel bir mücadeleye girmiş gibi gösterilmiştir.

9. Sonuç

Bu çalışmada; İsviçre'de 29 Kasım 2009 tarihinde gerçekleştirilmiş olan minare referandumu öncesi çeşitli partiler ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen minarelere son kampanyası boyunca kullanılan propaganda afişlerinin söylemine demirlenen İslamofobi'ye ilişkin ideolojik anlamların inşası incelenmiştir.

Batının İslamofobi kurgularının ilk önce oryantalist/kolonyal söylem, zaman içerisinde dikkat çeken bir biçimde yeni kolonyal/yeni emperyalist söylemler içinde ve aracılığı ile inşa edildiği ve yayıldığı söylenebilir. Kolonyal söylemde Batı, Doğuyu, bilgi aracılığıyla üzerinde tahakküm ve sömürü politikalarını uygulayabileceği hayalî bir *öteki* olarak kurgulamıştır. Yeni kolonyal/yeni emperyalist söylemler ise, Oryantalizmin İslam kurgusunu yeniden üretmiş ve dönüştürmüştür. Günümüzde, Batının ve Hristiyanlığın yeni *ötekisi* olarak kurgulanan olumsuz bir İslam imgesi yeni kolonyalist/yeni emperyalist söylem aracılığıyla zihinlere işlenmeye çalışılmaktadır. Buna göre İslam daha diri, saldırgan ve yıkıcı, şiddet ve terör yanlısı, sınır tanımaz, kontrol edilemez, sömürgeci ve yayılmacı, dünyevî güç/iktidar peşinde koşan söylemsel bir kurgu olarak tasarlanmakta ve inşa edilmektedir. Özellikle medyanın ürettiği ve yaydığı bu söylemsel kurgularla İslam; tedbir alınması, engellenmesi ve mücadele edilmesi gereken yakın bir tehlike olarak gösterilmektedir.

Roland Barthes'ın “göstergebilimsel analiz modeli” ile Teun Van Dijk'ın “ideolojik söylem analizi”ne dayanan bu nitel çalışmada. minare karşıtı referandum afişlerinin derin yapısına şifrelenen İslam korkusuna ilişkin ideolojik anlamların kökeni, doğası ve unsurları ortaya çıkarılmıştır. Analiz sonucunda, anılan propaganda afişlerinin metni ve söylemi içinde yeniden inşa edilen İslam korkusuna ilişkin ideolojik anlamların İsviçreli seçmenlere minare yasağı lehinde oy kullanmaya inandırmak, razı etmek ve güdü-

lemeyi amaçlayan açık veya örtülü uyarı, korkutma, teşvik, tavsiye, yönlendirme, telkin ve müzakere yüklü sesleniş, ima ve çağrışımlar içeren çeşitli ve farklı dilsel, görüntüsel, belirtisel göstergeler, imge ve simgeler ile sarmalandığı belirlenmiştir.

Göstergebilimsel ve söylemsel anlam inşa etme araçları, stratejileri ve pratikleri bağlamında okunduğunda, minare karşıtı referandum afişlerinde teolojik, siyasal, kültürel ve toplumsal nitelikli irrasyonel bir İslam korkusu, tehlikesi ve tehdidinin inşa edildiği söylenebilir. İslamofobinin inşasında çeşitli dilsel, görüntüsel ve belirtisel göstergeler, imge ve simgeler, ideolojik söylem unsur, araç ve stratejileri, farklı konu ve temalar, karşıtlıklar, ima ve ön kabüller, İslamı ve müslümanları simgeleyen toplumsal aktörlerin eylemlerine ilişkin olumsuz temsiller, abartma, dramatikleştirme, metafor kullanımı ve sayı oyunları gibi çeşitli retorik araçlarının bilinçli, kasıtlı ve amaçlı şekilde kullanıldığı dikkat çekmektedir. Tesettüre büründürülmüş Müslüman kadın görüntüsünün hem kolonyal, yeni kolonyal/yeni sömürgeci söylemlerin içinde inşa edilen İslam ve Hristiyanlık arasındaki kültürel/cinsel farkı ve hayat tarzı karşıtlığını göstermek hem de İsviçre'ye yönelik İslamlaşma tehlikesi ve tehdidini simgelemek üzere bilinçli, kasıtlı ve amaçlı bir şekilde tercih edildiği görülmektedir. İrrasyonel bir Müslüman/İslam korkusu ve İslamlaşma tehlikesi ve tehdidine yönelik söylemlere gömülen bir Müslüman kadın ideal tipini yansıtan bu basmakalıplaştırılmış gerçekliğin, İsviçreli seçmenleri minare yasağı lehinde oy kullanmaya ikna etmek üzere kurgulandığı anlaşılmaktadır. Tesettürlü kadın ve peçe yoluyla kurulan örtü ve örtülülük imgesinde bilinmeyene yönelik güvensizlik, kuşku, huzursuzluk, kaygı, endişe duygularının ekilmesi, Müslümanlar/İslam aleyhinde yaratılmaya çalışılan korku ikliminin baskısıyla İsviçreli seçmenleri minare yasağına razı etmeye, inandırmaya yönelik bir çaba gibi görünmektedir. Minareli cami karşıtı ilk iki referandum afişinde kıtalar arası balistik bir füzeyi anımsatacak şekilde resmedilen minare imgesiyle İslam; siyasal ve dinsel korkuları depreştiren seslenişler ve imalarla hem İsviçre'nin egemenliğine, bütünlüğüne ve bağımsızlığına saldırma eylemiyle istilayı ve işgali çağrıştıran, yere göğe konamaz iktidarın ve tartışılmaz gücün imgesel karşılığı fallik bir nesne hem de ulusal ve uluslar arası barışı, güvenliği, huzuru ve istikrarı bozma potansiyeline sahip bir tehdit imgesi olarak kurgulanmıştır. Minare karşıtı üçüncü ve beşinci referandum afişlerinde bir minarenin tarihî su kulesini devirmesi ile tarihî binaların arkasından yükselmesi imgelerine ekilen tarihsel/kültürel nitelikli İslam korkusu söyleminin, İsviçre'nin kent/kanton kimliğinin, tarihsel ve kültürel dokusu ve mirasının İslamlaşma tehlikesi ve tehdidi altında olduğu imasıyla inşa edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Dördüncü ve beşinci afişlerin metni ve söylemine

dinsel, toplumsal, kültürel nitelikli bir İslam korkusu ve tehdidi ekildiği anlaşılmaktadır. Bu afişlere gömülen İslamofobi Batı demokrasisinin sağladığı hak ve özgürlükleri kullanarak minare simgesi üzerinden çan kulesinin simgelediği İsviçre'nin resmî dini olan Hristiyanlığa karşı söylemsel düzlemde cismanî ve ruhanî bir güç/iktidar, otorite ve egemenlik savaşı başlatan, Hristiyan değerlerini tehlikeye düşüren bir İslam imgesiyle kurulmuştur. Minare karşıtı referandum afişlerinde kullanılan dilsel anlam inşa etme araçları, stratejileri ve pratikleriyle İsviçre'nin karşı karşıya olduğu İslamlaşma tehlikesine dikkat çekilirken, aynı zamanda onaylayıcı, yönlendirici, telkin ve teşvik edici seslenişlerle seçmenlerin minare yasağı lehinde oy kullanmak için ikna edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Minare karşıtı referandum afişlerinde İslam din, tarih, toplum, kültür ve siyaset temelli karşıtlıklar üzerinden inşa edilmiştir. Buna göre İslam bireylere belli bir hayat tarzını dayatan; İsviçre'yi zapt etmeye ve ele geçirmeye çalışan; ulusal ve uluslar arası barış, güvenlik, huzur ve istikrar açısından potansiyel bir tehdit oluşturan; İsviçre'de cismanî ve ruhanî güç/iktidar elde etmek, egemenlik kurmak, otoriteyi sağlamak için Hristiyanlık ile söylemsel mücadeleye giren; İsviçre'ye özgü kent/kanton kimliğini, tarihsel ve kültürel dokuyu ve mirası bozan, parçalayan *öteki* olarak kurgulanmıştır. Bu afişlerde kullanılan anlamlandırma araçları, stratejileri ve pratiklerinin içine İslam'ın Müslüman kadınların benliğini/kimliğini ve hayat tarzını biçimlendirdiğine; İsviçre toplumunda egemen hayat tarzına meydan okuduğuna; saldırgan, savaşçı, istilacı, yayılmacı, cismanî ve ruhanî güç/iktidar, otorite ve egemenlik peşinde koşan ve İsviçre'nin kent/kanton kimliğini yok eden, tarihsel ve kültürel dokusu ve mirasını harap eden bir din olarak görüldüğüne; hem İsviçre'nin hem de bütün dünyanın İslamlaşma tehdidi altında olduğuna ilişkin ideolojik imalar ve ön kabuller gömülmüştür.

İsviçreli seçmenleri minare yasağı lehinde oy kullanmaya ikna etmek üzere minare karşıtı referandum afişlerine ekilen İslam ve İslamlaşma tehlikesi ve korkusunun; tehdit söylemi, çatışmacı söylem, buyurgan söylem, yönlendirici söylem, mücadele söylemi, müzakere söylemi ile inşa edildiği ortaya çıkmıştır. İslama ilişkin ötekileştirme, hayat tarzı kutuplaştırması ve tehdit algısı oluşturma, anılan referandum afişlerinde İslam korkusuna dayalı ikna söylemini inşa etmek ve yaymak için yaygın olarak kullanılan söylemsel stratejilerdir. Yukarıda adı geçen referandum afişlerinin söylemi içinde inşa edilen İslamofobiye ilişkin ideolojik anlamları pekiştirmek üzere abartma, dramatikleştirme, metaforik kurgu ve sayı oyunları gibi retorik araçlarının kullanıldığı görülmektedir. Anılan referandum afişlerinde İslam ve İslam'ı simgeleyen aktörlerin gözdağı verme, İsviçre'nin egemenliğine,

bütünlüğüne ve bağımsızlığına tecavüz etme, ülkeyi istila ve işgal etme, İsviçre'de kent/kanton kimliğini, tarihsel ve kültürel dokuyu ve mirası bozma ve parçalama, İsviçre'de cismanî ve ruhanî güç/iktidar elde etmek, egemenlik ve otorite sağlamak için Hristiyanlık ile söylemsel mücadeleye girme eylemlerini sergileyen failer olarak kurgulandığı anlaşılmaktadır.

İslamın Avrupa'da yayılması karşısındaki kaygıyı, korkuyu ve tehlikeyi yansıtan minare karşıtı referandum afişlerinde, Batının İslama karşı önyargılı tavrının dışı vurulduğu söylenebilir. Bununla birlikte; minare referandumunda siyasal kampanyanın parçası olarak üretilen minare karşıtı propaganda afişlerinde, İsviçre'nin kendine özgü özellikleri üzerinden bir devletin, dinin, toplumun ve kültürün savunulmak istendiğine dair çaba belirgindir. Her ne kadar savunmacı gibi görünse de bu çabanın saldırgan ve ayrıştırıcı, kutuplaştırıcı, ötekileştirici yanları da vardır. Minare karşıtı referandum afişlerinde İsviçre bayrağı üzerinden bağımsızlık ve özgürlük; İsviçre haritası üzerinden vatan bilinci; çan kulesi üzerinden din, tarihsel yapılar üzerinden coğrafyayı vatana dönüştürdüğü vurgulanan sanat, mimari, evren algısı ve tasavvuru; bütün bunların farklı anlam inşa etme araçları, stratejileri ve pratikleriyle sunumundan oluşan toplamda İsviçre Federal Devleti'nin siyasal gücü ve erki simgelerle yansıtılmıştır. Bu simgeler karşı simgelerle tehdit edici bir biçimde sunulduğunda Batılı ve özgün İsviçre kültürünün, devlet iradesinin, erkinin ve idaresinin yerle bir olduğu/olacağı yönünden anlamlar, mesajlar, çağrılar ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak minare karşıtı referandum afişlerinin söyleminde dikkati çeken dinsel göstergeler durumundaki "hilal" ve "haç" üzerinden siyasî bir otorite tasarlandığı ve bu otoritenin haç yönünden kullanılması için "minare yasağı"na evet denilmesi yönünde bir kamuoyu ve kanaat iklimi oluşturulmaya çalışıldığı ileri sürülebilir.

Açıklamalar

- ¹ Makalenin ilk yazımı, değerlendirilmesi ve düzeltilmesine entelektüel katkı sağlayan başta değerli dostlarım Doç. Dr. Mehmet Can Doğan, Prof. Dr. Ersin Özarslan ve Okutman İsmail Şen olmak üzere bütün mesai arkadaşlarıma saygı ve teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Kaynaklar

- Althusser, Louis (2003). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Çev. Alp Tümerterkin. İstanbul: İthaki Yay.
- Amin, Samir (1993). *Avrupa Merkezilik*. Çev. Mehmet Sert. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Barker, Chris (2002). *Making Sense of Cultural Studies. Central Problems and Critical Debates*. London, Thousand Oaks and New Delhi: Sage Publications.
- Barthes, Roland (2012). *Göstergebilimsel Serüven*. Çev. Mehmet Rifat ve Sema Rifat. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Bhabha, Homi K. (1983). "Other Question... Reconsiders the Stereotype and Colonial Discourse". *Screen* 24 (6): 18-36.
- Bignell, Jonathan (2002). *Media Semiotics. An Introduction*. 2nd edition. Manchester: Manchester University Press.
- Birdal, Serhat Celâl (2013). "Madunu Dinlemek". *Kaos GL Dergi* (129): 30-33. <http://www.kaosgldergi.com/dosyasayfa.php?id=2323>. [Erişim: 05.10.2013].
- Chandler, Daniel (2007). *Semiotics. The Basics*. 2nd. Edition. London, New York: Routledge.
- Clifford, James (2007). "Oryantalizm Üzerine". Çev. Ferit Burak Aydar. Der. Aytaç Yıldız. *Oryantalizm Tartışma Metinleri*. Ankara: Doğu Batı Yay. 134-158.
- Çam, Şerife (2008). *Medya Çalışmalarında İdeoloji, Epistemolojik ve Metodolojik Sorunlar*. Ankara: De Ki Yay.
- Çavdar, Ayşe ve Aylin B. Yıldırım (Der.) (2010). *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*. İstanbul: Uluslar arası Hrant Dink Vakfı Yay.
- Didur, Jill ve Teresa Heffernan (2003). "Revisiting the Subaltern in the New Empire". *Cultural Studies* 17 (1): 1-15.
- Dirlik, Arif (2010). *Postkolonyal Aura. Küresel Kapitalizm Çağında Üçüncü Dünya Eleştirisi*. Çev. Galip Doğduaslan. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.
- During, Simon (2007). "Introduction". *The Cultural Studies Reader*. Der. Simon During London and New York: Routledge: 1-30.
- Dursun, Çiler (2001). *Tv Haberlerinde İdeoloji*. Ankara: İmge Yay.
- Eagleton, Terry (1996). *İdeoloji*. Çev. Muttalip Özcan. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Fairclough, Norman (2004). "Critical Discourse Analysis". *Encyclopedia of Social Science Research Methods*. Eds. Michael S. Lewis-Beck, Alan Bryman and Tim Futing Liao Thousand Oaks: Sage. 215-217.
- Fiske, John (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Çev. Süleyman İrvan. Ankara: Bilim ve Sanat Yay.

- Fiske, John ve John Hartley (2003). *Reading Television*. London and New York: Routledge.
- Gökçe, Orhan (2012). "Avrupa Medyasının ve Kamuoyunun İslam Algısı". *İslamofobi. Kolektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Der. Osman Alacahan ve Betül Duman. Ankara: Sivas Kemal İbn-i Hümmam Vakfı Yay. 103-116.
- Hall, Stuart (1994). "Kültür, Medya ve İdeolojik Etki". *Medya, İktidar, İdeoloji*. Der. ve Çev. Mehmet Küçük. Ankara: Ark. 169-209.
- Hentsch, Thierry (2008). *Hayali Doğu. Batının Akdenizli Doğuya Politik Bakışı*. Çev. Aysel Bora. İstanbul: Metis Yay.
- Hobson, John M. (2008). *Batı Medeniyetinin Doğulu Kökenleri*. Çev. Esra Ermert. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- İnceoğlu, Yasemin G. ve Nebahat A. Çomak (2009). "Teun A. Van Dijk". *Metin Çözümlemeleri*. Der. Yasemin G. İnceoğlu ve Nebahat A. Çomak. İstanbul: Ayrıntı Yay. 17-79.
- Kahraman, Hasan (2002). "İçselleştirilmiş, Açık ve Gizli Oryantalizm ve Kema-lizm". *Doğu Batı Düşünce Dergisi* 4 (20): 153-178.
- Karaduman, Sibel ve N. Mert Batu (2011). "Televizyon Haberlerinde Terörizm Olgusunun TRT'nin Haber Söylemi Bağlamında İncelenmesi". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (25): 359-374.
- Keyman, E. Fuat (2002). "Globalleşme, Oryantalizm ve Öteki Sorunu: 11 Eylül Sonrası Dünya ve Adalet". *Doğu Batı Düşünce Dergisi* 4 (20): 11-32.
- Loomba, Ania (2000). *Kolonyalizm, Postkolonyalizm*. Çev. Mehmet Küçük. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Mains, Susan P. (2006). "Discourse". *Encyclopedia of Human Geography*. Ed. Barney Warf. Thousand Oaks: Sage. 112-114.
- Mills, Sara (1997). *Discourse, The New Critical Idiom*. London: Routledge.
- Mumby, Denis K. (2005). "İdeoloji ve Anlamın Toplumsal İnşası: Bir İletişim Bakış Açısı". Çev. Çiler Dursun. *Doğu Batı Düşünce Dergisi* 8 (30): 123-141.
- Parla, Jale (1985). *Efendilik, Şarkiyatçılık, Kölelik*. İstanbul: İletişim Yay.
- Rubin, Andrew N. (2007). "Edward W. Said (1935-2003)". Çev. Ferit Burak Aydar. *Oryantalizm, Tartışma Metinleri*. Der. Yıldız, Aytaç. Ankara: Doğu Batı Yay. 17-38.
- Said, Edward W. (2001). *Şarkiyatçılık, Batının Şark Anlayışları*. Çev. Berna Üner. İstanbul: Metis Yay.
- Schnapper, Dominique (2005). *Sosyolojinin Ötesinde Öteki İle İlişki*. Çev. Ayşegül Sönmezay. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.

- Sözen, Edibe (1999). *Söylem, Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yay.
- Spivak, Gayatri Chakravorty (1994). "Can the Subaltern Speak?". *Colonial Discourse and Post-Colonial Theory: A Reader*. Eds. Patrick Williams ve Laura Chrisman. New York: Columbia University Press. 66-111.
- Stoddart, Mark C. J. (2007). "Ideology, Hegemony, Discourse: A Critical Review of Theories of Knowledge and Power". *Social Thought & Research* 28: 191-225.
- Sunar, Lütfü (2007). "Şarkiyatçılığı Niçin Yeniden Tartışmalıyız?". *Uluslararası Oryantalizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Kültür Müdürlüğü Yay. 27-53.
- Thompson, John B. (1984). *Studies in the Theory of Ideology*. Cambridge: Polity Press.
- _____, (1990). *Ideology and Modern Culture-Critical Social Theory in the Era of Mass Communication*. Cambridge: Polity Press.
- Turner, Bryan S. (2002). *Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm*. Çev. İbrahim Kapaklıkaya. İstanbul: Anka Yay.
- Üşür, Serpil Sancar (1997). *İdeolojinin Serüveni. Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*. Ankara: İmge Kitabevi Yay.
- Van Dijk, Teun (2003). "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım". Çev. Nurcan Ateş. *Söylem ve İdeoloji*. Der. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan. İstanbul: Su Yay. 13-112.
- Yetişkin, Ebru (2010). "Postkolonyal Kavramlar Üzerine Notlar". *Toplumbilim* 10 (25): 15-20.
- Yıldız, Aytaç (2007). "Sunuş". *Oryantalizm, Tartışma Metinleri*. Der. Aytaç Yıldız. Ankara: Doğu Batı Yay. 9-14.
- Yüksel, Mehmet (2012). "İslamofobinin Tarihsel Temellerine Bir Bakış: Oryantalizm Ya da Batı ve Öteki". *İslamofobi, Kolektif Bir Korkunun Anatomisi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Der. Osman Alacahan ve Betül Duman. Ankara: Sivas Kemal İbn-i Hümmam Vakfı Yay. 103-116.

Discursive Construction of Islamophobia in Anti-Minaret Referendum Posters in Switzerland

Murat Sadullah Çebi*

Abstract

In this study, the discursive construction of ideological meanings related to Islamophobia used in propaganda posters by political actors of anti-minaret discourse during the political campaign before a nationwide minaret referendum on 29 November 2009 in Switzerland, has been analyzed. The roots, nature and components of ideological meanings about Islamophobia constructed in the discourse of anti-minaret political posters have been determined as the main research question of the study. This study aims to reveal discursive tools, strategies and practices conveying ideological meanings about Islamophobia rooted in the text and discourse of the aforementioned propaganda posters. For this purpose the figurative, implicit and connotative meanings of ideological expressions of othering, excluding and discriminating Islam anchored in the discourse of anti-minaret propaganda posters, which aim to persuade voters to vote for the ban on minarets by fear, threat, warning, advice, suggestion, manipulation and negotiation, have been analyzed. This research is conducted with a qualitative research design and with a descriptive and critical perspective based on critical and cultural approaches. The analysis methods of the study are the “semiotic analysis model” of Roland Barthes and the “ideological discourse analysis” of Teun Van Dijk. The study has revealed that ideological meanings of Islamophobia, constructed in the text and discourse of anti-minaret propaganda posters are based on three

---

* Assoc. Prof. Dr., Gazi University, Faculty of Communication, Department of Journalism–Ankara / Turkey
sacebi@gazi.edu.tr

main perceptions of Islam which reflect both negative opinions, beliefs, prejudices and stereotypes about Islam shared in the collective consciousness and negative archetypes in relation to Islam hidden in the collective unconscious of the Swiss society: 1. The perception of Islam as a theological rival, threat and challenge against Christianity. 2. The perception of Islam as a political rival, threat and challenge against Switzerland. 3. The perception of Islam as a social and cultural rival, threat and challenge against Switzerland.

Keywords

Islamophobia, colonial-postcolonial and neo-colonialist/neo-imperialist discourses, other, otherness, hegemony, ideology, discourse

Дискурсивное конструирование исламофобии в плакатах референдума против строительства минаретов в Швейцарии

Мурат Садуллах Чеби*

Аннотация

В этой работе проанализировано конструирование идеологических убеждений, связанных с исламофобией и зашифрованных в дискурсе пропагандистских плакатов против строительства минаретов, использованных в ходе политической кампании, предшествовавшей общенациональному референдуму о строительстве минаретов в Швейцарии 29 ноября 2009 года. В качестве основного вопроса исследования определены корни, природа и компоненты идеологических убеждений, связанных с исламофобией и выдвинутых в тексте и дискурсе политических плакатов против строительства минаретов. Целью данного исследования является выявление инструментов, стратегий и практик конструирования идеологических убеждений, связанных с исламофобией и заложенных в дискурсе вышеупомянутых пропагандистских плакатов. В этом контексте, были проанализированы символические, образные и ассоциативные смыслы идеологических выражений дискурса плакатов против строительства мечетей, где ислам и мусульмане показаны инаковыми, чуждыми и чужими и где швейцарского избирателя путем нагнетения страха, угрозы, предупреждений, советов, предложений, манипуляций и обсуждений пытаются убедить в необходимости запрета минаретов. Работа основана на дизайне качественного исследования, на критических и культурных подходах и подготовлена с описательной и критической точки зрения. В этом исследовании в качестве инструментов анализа использованы «модель семиотического анализа» Ролана Барта и «анализ идеологического дискурса» Тен ван Дейка. Результаты анализа показали, что идеологические убеждения об исламофобии,

---

* доц.док. университет Гази, факультет коммуникаций, кафедра журналистики – Анкара/Турция
sacebi@gazi.edu.tr

- Чеби, Дискурсивное конструирование исламофобии в плакатах... ●

содержащиеся внутри текста и дискурса пропагандистских плакатов против минаретов, базируются на трех основных негативных восприятиях ислама, отражающих как заложенные в общественном коллективном сознании швейцарского общества негативные представления, веру, предубеждения, стереотипы, так и скрытые на коллективном бессознательном уровне негативные архетипы ислама: 1. Восприятие ислама как соперника христианства на теологическом уровне, как угрозы и как вызова против христианства; 2. Восприятие ислама как политического противника, угрозы и вызова Швейцарии; 3. Восприятие ислама как соперника, угрозы и вызова Швейцарии в социальном и культурном плане.

Ключевые слова

исламофобия, колониальный-постколониальный и неоколониальный/ неоимпериалистический дискурс, непохожесть/ инаковость, гегемония, идеология, дискурс.